

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Právní postavení ženy v českém pozdně středověkém státě

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy
Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: Bc. Barbora Vachová
Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora Vachová**
Osobní číslo: **P11000669**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Právní postavení ženy v českém pozdně středověkém státě**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce nastíní právní postavení ženy v českém stavovském státě na sklonku středověku. Pokusí se charakterizovat, jakou míru právní ochrany poskytoval tehdejší právní systém ženám různého sociálního postavení. Dále se zaměří na způsob, jakým se žena mohla domáhat spravedlnosti a míru samostatnosti, s níž si mohla v těchto záležitostech počínat. Rovněž bude porovnána pozice ženy a muže při právním jednání.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- Člověk českého středověku. Martin Nodl - František Šmahel (edd.) Praha 2002
Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006), Kateřina Čadková - Milena Lenderová - Jana Stráníková (edd.), Pardubice 2006
Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století, Milena Lenderová, (ed.), Praha 2002
Hrdelní soudnictví českých zemí. Soupis pramenů a literatury, Jindřich Francek - Tomáš Šimek (edd.), Praha 1995
Božena Kopiczková, Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti, Interdisciplinární pojetí studia, Praha 1992
Petr Kreuz - Ivan Martinovský, Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), Praha 2007
Milena Lenderová - Božena Kopiczková - Jana Burešová - Eduard Maur, Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009
Josef Macek, Jagellonský věk v českých zemích I-IV, Praha 1991-1994
Karel Malý a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999
Karel Malý, Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, Praha 1979
Karel Malý, Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500 - 1619). Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: 14. prosince 2012

Termín odevzdání diplomové práce: 13. prosince 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 14. prosince 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Velice děkuji svému vedoucímu práce Prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc., za zasvěcené vysvětlování problémů tvorby diplomové práce a za podnětné rady, a především za trpělivost.

Anotace

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké společenské, právní a ekonomické postavení měla žena ve středověkém státě, především v pozdním středověku, jeho srovnání v českém a evropském měřítku. Dále se práce zaměřuje na postavení muže a ženy, na ženu jako dceru – manželku – matku a její možnosti seberealizace a míru svobody, kterou v těchto životních rolích měla, jaký vedla praktický život, jeho úskalí a radosti. A v neposlední řadě také vznik a průběh inkvizičních procesů, které měly neblahý dopad na život žen ve středověku.

Klíčová slova: žena, muž, společnost, středověk, církve, právo, trest, rodina, seberealizace, svoboda, čarodějnictví, manželství

Summary

The aim of the thesis is to find out social, legal and economic position of woman in a medieval society, especially in the late Middle Age, and its comparison in the Czech and the European scale. Furthermore the work focuses on the role of men and women, mainly the woman as a daughter - a wife - a mother and her self-fulfillment and the degree of freedom in these social roles at that time, including difficulties and joys of her life. And last but not least the origin and the course of inquisitional trials that had adverse impact on women's lives in the Middle Age.

Keywords: woman, man, society, the middle ages, church, law, punishment, family, self-realization, freedom, sorcery, marriage

Úvod	9
1. Postavení žen ve středověké společnosti	12
1.1. Vývoj středověké právní společnosti	13
1.1.1. Ženy a jejich právní postavení v ranném středověku	15
1.1.2. Ženy a jejich právní postavení ve vrcholném středověku	17
1.1.3. Ženy a jejich právní postavení v pozdním středověku	19
2. Průběh života ženy od narození do stáří	21
2.1. Dětství	22
2.2. Vzdělání žen ve středověku	25
2.3. Manželství a rodinný život	31
3. Čarodějnické procesy	34
3.1. Čarodějnické procesy ve světě	37
3.2. Dějiny inkvizice	38
3.3. Hon na čarodějnice	40
3.4. Čarodějnictví a inkvizice v Čechách	43
4. Žena jako ideál krásy	44
4.1. Obraz ženy ve středověku	46
4.1.1. Kosmetika a líčení	46
4.1.2. Oděv a šperky	47
4.1.3. Péče o zdraví	49
4.2. Ženy jako múza – poezie, malířství	50
5. Ženy středověku	53
5.1. Ženy v církvi	53
5.2. Královny a šlechtičny	56
5.3. Neplnoprávné ženy	57
5.4. Ženy na okraji společnosti	58
5.5. Adamité a Adamitky	59
6. Závěr	65
7. Výkladový slovník	68
8. Seznam použitých pramenů a literatury	71
Prameny a sborníky	71
Literatura	71
9. Seznam příloh	73

Úvod

Žena a ženská otázka je téma, které vždy přitahovalo pozornost, leč z hlediska historie to není prioritním tématem, tudíž publikací a děl, které by se zabývaly samostatným pohledem na ženu je poměrně málo. Faktem je, že toto téma není až tak atraktivní a můžeme říci i méně důležité ve srovnání s dalšími událostmi doby. Jak zmiňuje Božena Kopičková „Obecnou příčinou donedávna malého badatelského o zájmu o dějiny ženy můžeme vidět v jejich zdánlivě malé atraktivnosti z hlediska politických a hospodářských dějin, na které se pozornost historiků soustřeďuje především”.¹ Stejně tak, jako se prolínají dějiny žen a mužů, tak i veškeré publikace a sborníky nabízejí pohled ne na samotnou ženu, ale žena je vždy zkoumána v rovině - žena a muž, žena jako matka, dcera, sestra, přítelkyně, žena z pohledu člověka, v rámci mezilidských vztahů a žena z pohledu člověka, v rámci lidských dějin.

V historii a literatuře se nejčastěji setkáváme se srovnáním žen a mužů. I když se jedná o úspěšnou ženu, šlechtičnu, která je vysoce společensky postavená, nebo světici, vždy je porovnána s mužem, ba co víc, žena vždy stála v mužově stínu. Nikdy ne sama, žena jako něčí dcera, žena jako manželka, žena jako matka, ale nikdy ne sama za sebe. Muž a žena byli vnímáni jako dvě části jednoho celku, ale až do dvacátého století byla ženě přisuzována právě ta negativní část onoho dvojího pohledu. Středověký pohled na ženu byl ovlivněn tím, jak jí vypodobňovala církev. Svě podřízené postavení získala žena již při svém zrodu jako prapůvodní žena, Eva, když jí Bůh stvořil z Adamova žebra a zároveň se stala příčinnou prvního hříchu, pádu člověka a jeho vyhnání z Ráje.²

1 KOPIČKOVÁ, Božena. *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, [1992, s. 7]

2 BOCKOVÁ, Gizela. *Ženy v evropských dějinách*, [2000, s. 12]

Teprve soudobá literatura, na základě dobových pramenů a bádání, odhaluje téma ženy, její život, strasti a úspěchy.

I přes tento společensky nevýhodný postoj k ženám, se vždy našly takové, které byly ochotny bojovat za své lepší postavení a lepší podmínky, za to, aby se mohly vnitřně, intelektuálně, anebo pracovně rozvíjet. Je historicky doloženo, že často dosahovaly větších úspěchů než muži a to i přes mnohdy ztíženější podmínky ve srovnání s nimi. Teprve ve dvacátém století se ženám otevřela cesta k tomu, aby mohly dosahovat stejného vzdělání, pracovních příležitostí a z hlediska rodiny, možnost zvolit si svobodně partnera a svobodně plánovat rodičovství.

Nicméně cesta k tomu, aby ženy dosáhly stejné úrovně, tedy rovnoprávnosti obou pohlaví, byla velice dlouhá a problematická a i přes vyspělost dnešní společnosti jsou ženy často podhodnocovány a jsou situace, ať už životní, anebo pracovní, kdy muži stále dostávají před ženami přednost.

Ve své práci bych proto chtěla zaměřit na ženu, jako hlavní prvek, hlavní faktor, základní kámen v porovnání s ostatními událostmi a personami v raném, vrcholném a pozdním středověkém státě.

V první kapitole bych se chtěla zaměřit na postavení ženy ve středověkém státě, jak vypadal život v městské a naopak venkovské společnosti, jak se vyvíjelo právní postavení ženy v různých obdobích středověku, nebo zda zůstalo konstantní a především na tři typy právního postavení, které dle mého názoru nejvíce ovlivnilo praktický život žen.

Kapitola druhá bude věnovaná samotné existenci ženy, kde se zaměřím na průběh jejího života od narození, dětství, dospívání, možnosti vzdělání a seberealizace. Dále vstupu do manželství a založení rodiny až po její podzim života, stáří.

Třetí kapitolu bych chtěla věnovat temným obdobím v dějinách žen a vůbec v dějinách společnosti a to inkvizičním procesům a honům na čarodějnice. Chtěla bych se zaměřit jak na samotný vznik inkvizice a vymýcení hereze se společnosti, přes světový pohled na čarodějnické procesy, až po zkoumání, jak procesy probíhaly v českých zemích.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat ženou jako ideálem toho, co je považováno za krásné. Pohled na ženu nejen z hlediska jí samotné, ale i na to, co dělá ženu ženou – ošacení, kosmetika, péče o zdraví. A dále také na ženu z pohledu umění – malířství a poezie.

Poslední pátá kapitola bude věnována ženě středověku. Jaké měla možnosti se vyčlenit ze společnosti, především bych se chtěla zaměřit na ženu zbožnou, ženu panovnici a šlechtičnu, v porovnání s životem venkovské ženy a poddané, ženu válečnici neboli Adamitku a neposlední řadě bych chtěla zmínit i život žen, které byly na okraji společnosti – nevěstky, zlodějky, vražedkyně.

1. Postavení žen ve středověké společnosti

Společnost ve středověku tvořil panovník, vyšší a nižší šlechta, duchovenstvo, měšťané, venkovské obyvatelstvo. Byla společensky hierarchicky členěna a z toho vyplývala i ekonomická a politická práva. Pokud tedy vyjmeme panovníka a duchovenstvo, lze středověké obyvatelstvo rozdělit z hlediska majetku, tedy obecně na bohaté a chudé, a z hlediska jejich právního postavení na plnoprávné a obyvatele s omezenými právy. Byla zde ještě menší skupina obyvatel, která žila na okraji společnosti.³ S diferenciací povolání a rozšířením cechů, se pak uspořádání městské společnosti dále hierarchicky dělilo. Městská horní vrstva neboli šlechta, pak ztrácí na svém postavení zejména v období nástupu husitství a dále pak až do konce středověku, a rovnocenným soupeřem se jim tak stává město, především tedy řemeslníci sdružující se v cechu.⁴ Na konci středověku pak byl letitý spor mezi stavy ukončen uzavřením Svatováclavské smlouvy roku 1517. „Smlouva zajistila královským městům správní a soudní autonomii a právo třetího hlasu na sněmech, nepotvrdila jim ale hospodářské výsady.“⁵

Z hlediska genderového rozdělení byl samotný mužský element v této společnosti zobrazován jako nositel ctností, moudrosti, síly, starající se o finanční a materiální stránku rodiny, rozhodující v důležitých věcech, nejen rodinných, ale především politických, vlastníci půdu, dobytek, statky, oproti ženě jako nositelce spíše těch negativních rysů, chápanou jako podřadnější bytost, často nevzdělanou, slabou, která má omezenou možnost politických a majetkových práv. Žena má zajišťovat tzv. teplo rodinného krbu, již od mládí se věnovat domácím činnostem a pokud možno nevměšovat se do sfér, které náleží mužům. Taková byla obecná středověká představa o tom, jak by měl život ženy vypadat, nutno však dodat, že už i během středověku se tento pohled

³ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 315]

⁴ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 327]

⁵ ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437-1526, II. díl*, [2012, s. 158]

vyvíjel, ať už směrem k jejím lepším životním nebo horším životním podmínkám, posun tu byl. Nutno dodat, že řada raně a vrcholně středověkých teologů, filosofů, potažmo básníků, vnímání ženství a ženy obecně, svými výroky a díly nepodpořilo, ba naopak, často je ještě více degradovalo. K určité rehabilitaci pak dochází v souvislosti se vznikem Mariánského kultu. Když do té doby bylo ženství spojené pouze s prapůvodní ženou, hříšnicí Evou, se pro ženy stala pramenem spásy světice Marie, matka Ježíše Krista.⁶ Tento celkový pohled na ženu pak dotvářela církev

Z hlediska majetkových a politických práv pak žena stejně jako muž, nabývala takového společenského postavení, do jakého stavu se narodila, lepší sociální status pak mohla získat pouze výhodným sňatkem, později pak případně v souvislosti s rozvojem obchodu a cechů. Stejně tak se mohla dostat až na okraj společnosti. Základní volba životního cíle ženy by se pak dala shrnout do dvou možností – zůstat pannou, anebo být matkou.⁷

1.1. Vývoj středověké právní společnosti

Práva a povinnosti členů středověké společnosti a jejich míra, pak vyplývala z hierarchického uspořádání, tedy na základě společenského postavení, majetku, později pak povolání. Nejvýše stál panovník, pak šlechta, vojáci či vojevůdci, měšťané, venkovské obyvatelstvo a ti, jejich práva byla omezená. Fungovalo tzv. cestující království, kdy král měl svou kancelář, která se stěhovala od falce k falci.

⁶ LENDEROVÁ, Milena, a kolektiv, *Eva nejen v ráji, Žena v Čechách od středověku do 19. století*, [2002, s. 16]

⁷ LENDEROVÁ, Milena, a kolektiv, *Eva nejen v ráji, Žena v Čechách od středověku do 19. století*, [2002, s. 361]

I z hlediska práva pak muži profitovali nad ženami. Hlavní slovo měl muž. Nejen ve společnosti, ale i v domácnosti platila vůle pána domu, tato pravomoc se nazývala „mundiburdium”.⁸ Za celé období středověku se nedá říci, že by se právní postavení žen nějak zlepšilo, ba naopak se zhoršilo v 13.-15. století, tedy v období tzv. Honu na čarodějnice. Zmínky o právu získáváme nejenom z tzv. právních knih.⁹ a pak také ze samotných zápisů soudních procesů, které mají nejvyšší vypovídající hodnotu, protože se týkají přímo konkrétních případů tak, jak je středověký život přinesl.

První právo, jež upravovalo společenské vztahy, bylo germánské, jehož zákony se nazývaly Leges a bylo ovlivněno římským právem. „Žena sice nebyla úplně bezprávná, ale nemohla se zúčastnit právních jednání, nemohla samostatně vystupovat před soudem a spravoval svůj majetek a byla znevýhodněna a dědickém právu.”¹⁰

První soudy na českém území probíhaly kolektivně, sešla se celá obec a společně rozhodovala o tom, zda je či není jedinec vinný. V 11. století vznikají první zákony a soudní pravomoc z rukou skupiny spadá pod pravomoc jednice, tedy tzv. sudího. O důležitých právních sporech pak rozhodoval panovník. Ve 13. století byl zřízen Královský soud.¹¹ Na venkově pak soudní pravomoc měli hradští sudí. Ve 14. století se pak městům dostává pravomoci hrdelního práva a to je spojeno se vznikem nového úřadu – městského soudu. Na konci středověku, počátku novověku, pak nejvyšší soudní pravomoc panovníka začínají ohrožovat města a šlechta a tak vzniká tzv. apelační soud, který byl čistě pod správou panovníka a mohl zrušit veškeré vydané rozsudky.

⁸ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 16]

⁹ KOPIČKOVÁ, Božena. *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, [1992, s. 26]

¹⁰ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 34]

¹¹ VONDRUŠKA, Vlastimil, *Život ve středověku*, [2007, s. 266]

Soudnictví se řídilo principy zemského práva, které se v českých zemích objevuje systémově od 13. století. „České a moravské zemské právo tak netvořilo jen právní řád potřebný ke každodennímu chodu dané země, ale bylo i vnějším vyjádřením a současně zárukou její plné autonomie.“¹²

Do jisté míry se dá říct, že chod a fungování společnosti neovlivňovalo pouze kodifikované právo, tedy platné právní normy a zákony, jimiž se občané museli řídit. Každá společnost, nejenom ta středověká, je také tvořena určitými mravními hodnotami a normami a jejich ideologická opora a jednotící článek je náboženství, ve středověku konkrétně křesťanství. Nejvyšším duchovním principem a zároveň soudcem se pak stává Bůh.¹³

1.1.1. Ženy a jejich právní postavení v raném středověku

V raném středověkém státě vzniká první právní úprava – *Leges*, vycházející z germánského kmenového práva a římského zvykového. Pro lepší porovnání z hlediska různých období středověku si dovoluji právo rozdělit do třech základních kategorií – trestní, politické neboli společenské a dědické, protože právě tyto tři kategorie ponejvíce ovlivňovaly praktický život žen. Ženy nebyly sice úplně bezprávé, ale moc práv také neměly, nemohly spravovat svůj majetek, byly znevýhodněny v dědickém právu, pokud byly souzeny, pak i jejich postavení před soudem bylo ve značené nevýhodě, protože výpověď neměla téměř žádnou váhu.

¹² JAN, Libor; JANIŠ, Dalibor a kolektiv, *ad iustitiam et bonum commune, Proměny zemského práva v českých zemích ve středověku a raném novověku*, [2010, s. 8]

¹³ ADAMOVIČ, Karolína, *Světla a stíny středověkého práva*, [2006, s. 25]

Práve, které se nejvíce dotýkalo života žen, bylo právo trestní a to zejména proto, že mohlo mít na samotný život žen fatální důsledky. Trest smrti nebyl ničím výjimečným a byl ukládán i za prohřešky, kdy žena nespáchala nikomu žádnou fyzickou, nýbrž pouze morální či společenskou, újmu. Například dekreta knížete Břetislava stanoví, že pokud byly dívky a mladé ženy usvědčeny, že již nejsou panny, nebo dokonce tajně porodily nemanželské děti, mají být vypuzeny ze společnosti, pokud způsobily hanbu své rodině, mohly být usmrceny.¹⁴ Salický zákoník pak za to, že se žena oddělila od svého muže, stanovil trest utopením v močále.¹⁵ Naopak pokud muž zabil těhotnou ženu, mohl se z její smrti vykoupit penězi.

Dědické právo ženy také značně omezovalo. V dědickém právu se měla přednost mužská linie před ženskou, kdy mužský potomek dědil majetek jak po matce, tak po otci. Dívky tedy získávaly dědictví až v případě, že nebyl jiný mužský potomek, a i když nabyly majetku, podléhaly správci, buď svému manželovi, nebo otci, anebo i vlastnímu synovi. Ženy nesměly dědit pozemky a léno. V manželství, které zůstalo bezdětné, a ve kterém se žena stala vdovou, pak nabytý majetek připadne ze dvou třetin rodině manžela a žena si může ponechat jednu třetinu, která pak po její smrti taktéž připadne rodině manžela.¹⁶

Ve společenském a politickém postavení byla žena podřízena muži a to v každém věku jejího života, normy zde byly určovány výlučně křesťanským světovým názorem a kanonickým právem, hlavně v rodinném a manželském životě. „Ženy, ve srovnání s muži, musely ve větší míře obětovat své osobní představy a touhy požadavkům soudové společnosti.“¹⁷ Některé ženy svou vzdělaností často převyšovaly své muže. Tyto normy nejenom určovaly postavení žen ve vztahu k mužům, ale také jejich působnost v každodenním životě, tedy práci, kterou mají ženy vykonávat. Ženy se také mohly stát

¹⁴ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, [1999, s. 21]

¹⁵ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 37]

¹⁶ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 37]

¹⁷ KOPIČKOVÁ, Božena. *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, [1992, s. 52]

censuálkami, neboli mohly vstoupit do poddanského vztahu s církví, což mělo dvě výhody, mohly se tak někdy vyvázat z jiného poddanského vztahu a zároveň pak získaly ochranu církve.

1.1.2. Ženy a jejich právní postavení ve vrcholném středověku

Pro vrcholný středověk je typická městská společnost, města byla závislá na kolonizaci z venkova, venkovské ženy byly poháněny vidinou lepších životních podmínek, vyvázání se z poddanského stavu a získání osobní svobody a práv. Osobní svoboda měla ve středověku jiný význam, než jaký známe dnes, nebyla to svoboda jednotlivce, nýbrž kolektivní svoboda – měst, městské obce, lepší práva pro cechy apod.¹⁸ Obyvatelstvo bylo tedy sociálně velice různorodé a právě to mělo vliv na rozkvět měst, protože lidé se stěhovali i za prací a tak bylo hospodářství rozmanité a obchod vzkvétal.

Z hlediska práva se pro přistěhované obyvatelstvo jednalo o velice atraktivní aspekt. Manželství, takto uzavřená u venkovského obyvatelstva, měla ve městech stejné právní postavení jako každá jiná takto uzavřená, není potřeba souhlasu. Manželství byla uzavírána dobrovolně a za přispění církve, tedy v kostelech, zároveň církve požadovala monogamní partnerství, ve středověku se tak církve snažila o posvěcení svátosti manželské, i když jak bude patrné z jiných kapitol, nevěry, nemanželští potomci a navštěvování nevěstinců, bylo velice častým jevem. Rozvod povolen nebyl, ale velice často se praktikovala anulace manželství a to především ve šlechtických a panovnických rodinách. Znakem uzavření manželství ve středověku bylo naplnění tělesného soužití tzv. copula carnalis,¹⁹ a to pak muselo dosvědčit

¹⁸ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 101]

¹⁹ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 103]

několik očitých svědků, což se nám z dnešního pohledu se taková praxe může jevit, jako velice ponižující

Ve 12. století se začaly vést diskuze, zda nestačí, že muž a žena uvedou svobodné prohlášení před církví, nebo zda je nutné i naplnění pohlavního sžití obou. Pro raný i vrcholný středověk byl typický velice nízký věk pro uzavření manželství, oproti pozdnímu středověku, kdy ve věku obou manželů začíná být menší rozdíl, takže ženy vstupují do manželství mezi 20-25 rokem. Vyšší vrstvy ve městech jsou rodově spřízněné.²⁰

Trestní právo ve vztahu k ženě je výrazněji ovlivněno kanonickým právem, jednodušší spory se řeší v rámci rodiny, kdy rozhodovací právo o tom, jaká žena zaslouží trest, má muž, větší spory se pak řeší před soudem. Nebylo výjimkou, kdy například nevěru řešil muž, potažmo rodina vraždou cizoložnice. Jelikož byl hlavou rodiny muž, měl také odpovědnost za trestné činy své ženy a dětí.²¹

Dědění se nově snažilo přiblížit rovnoprávnosti pro ženy i muže. Pokud zemřel některý z partnerů, tedy jedno jestli muž, či žena, oba měli právo na dědictví, bez toho aniž by museli odvádět panovníkovi nějaký poplatek.

Od roku 1100 se řemesla začínají organizovat do cechů.²² Členové z jednoho cechu drželi při sobě, často se stýkali i mimo práci, pokud některý člen zemřel, všichni členové se skládali na jeho pohřeb. V městech nebyl téměř nikdo, kdo by nebyl členem nějakého společenství. Cechy měly svá pravidla a povinnosti, které členové museli dodržovat. Postupný rozvoj cechů, tedy zejména ve vrcholném středověku, pak pro ženy představuje možnost, jak se alespoň částečně pracovně realizovat, ale o tom více v následující kapitole.

²⁰ OTIS-COUR, Leah, *Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, [2002, s. 95]

²¹ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 553]

²² ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 111]

1.1.3. Ženy a jejich právní postavení v pozdním středověku

V období pozdního středověku se nově zajímavým faktorem pro ženy stává možnost pracovat v odvětvích, kde dosud nemohly a vést vlastní cechy. Jak dokládají dobové prameny, ženy byly dobrými trhovkyněmi a obchodnicemi, často ale dosahovaly malých výdělků. Nicméně to ženám zaručovalo možnost vést slušný život a postarat se o sebe děti v případě, že se dostala do svízelné životní situace. Mohl za to i fakt, že obyvatelstvo začaly tvořit z větší části ženy, vzhledem k častým válečným výpravám a tažením.²³ Cechy také podléhaly dědickému právu, ten po smrti manžela mohla vdova provozovat ještě další rok. Většinou se ženy věnovaly ryze ženským pracím, jako bylo tkaní, potravinářství, oděvnictví, pečení chleba, ale našly se i takové, které pracovaly spíše v mužských odvětvích, jako byla kovařina či řemeslnictví. Vysokou úroveň měly například kadeřnické práce, lidé si nejenom udržovaly krásu a zdraví vlasů, ale v pozdním středověku již kadeřnice uměly i vlasy odbarvit.²⁴

Obrovský zlom nastal v pozdním středověku u manželství, která začala být uzavírána v pozdějším věku, věk neprovdaných dívek tak poměrně vysoce stoupl. I rodičovské povinnosti si manželé vychutnávali déle. „Protože otcem či matkou se jedinec stával v průměru ve věku 32 až 35 let, byla výchova generací prarodičů vystřídána výchovou rodičů.“²⁵ Z tohoto hlediska se tak pozdní středověk podobá dnešní době.

V oblasti trestního práva se sice samotné zákony nikterak zvlášť neměnily oproti zbytku středověku, nicméně novým fenoménem pozdního středověku jsou inkviziční procesy, které se zaměřovaly na vymícení hereze ze

²³ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 361]

²⁴ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 200]

²⁵ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 141]

společnosti, tedy především čarodějnic, tedy dochází k rozšíření tortury – nejvíce používaná byla španělská bota, palečnice, natahování na skřípec, nebo drcení kloubů. Mezi nejčastější konečné tresty, tedy tresty smrti, které byly ukládány ženám, patří – pálení na hranici, pohřbívání za živa, topení, oběšení. Naopak oproti ranému a vrcholnému středověku se mění postavení ženy před soudem. „U soudu mělo svědectví ženy stejnou platnost jako svědectví muže.“²⁶

²⁶ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 165]

2. Průběh života ženy od narození do stáří

Život ve středověké společnosti nebyl pro ženy nijak lehký, ani nijak různorodý, nebyla tu téměř žádná možnost svobodně se rozhodnout, vlastně se dá říct, že volba byla pouze dvojitá, být manželkou a matkou, anebo pannou a řeholnicí, protože pokud jste se narodili jako žena, celý život jste byli ve stínu muže. Pokud si žena zvolila první možnost, byla jejím životním naplněním, životním cílem, a to napříč celým středověkem, rodina, tedy spokojené a funkční manželství, s tím spojené zajištění potomků, aby mohl pokračovat rod. Tato tužba se týkala žen bez ohledu na postavení a sociální status, ať už šlo o šlechtičku, či prostou venkovskou dívku, bez ohledu na emancipační tendence žen, či ženu smířenou se svým údělem, tato priorita zůstala stejná.²⁷ Pokud si žena vybrala život v klášteře, jejím životním cílem se stala víra a Bůh.

Společenské středověké klima není k ženám příliš vlídné, ba co víc, často je na ženy pohlíženo nepřátelským až kritickým tónem. Pro dokreslení dobové atmosféry můžeme použít umělecká díla. „Jasnější a plnější barvy k dokreslení ženského portréru a života nám mohou nabídnout ryze umělecká díla středověké literatury. Vystihuje společenskou atmosféru, v níž je žena posuzována v různých oblastech soukromého i veřejného života.“²⁸

Sociální vzorce a náhledy na ženství, byly již přejímané z antiky a zároveň připravovaly podklad pro další historické navazující epochy. „Ženské životní cykly rytmizoval aktuální vztah ženy k muži.“²⁹ Radikální proměna přišla s nástupem první světové války, Pokud se na to díváme mužským očima, je zcela pochopitelné, že takto uspořádaná společenská struktura jim

²⁷ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 69]

²⁸ KOPIČKOVÁ, Božena. *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, [1992, s. 17]

²⁹ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 69]

vyhovovala a tak nejenom, že neudělali žádné kroky k tomu, aby život ženy zlepšil, ale naopak tyto tendence, pramenící z touhy žen po změně, bojkotovali a snažili se ženu upozadit, to i za pomoci nemorálních praktik a často i násilí, a ukázat jí tak, kde je její místo ve společenském a rodinném životě. Slovy básníka Juvenalise: „Kdo by snesl dokonalou ženu!“³⁰

2.1. Dětství

Hlavní úlohou a cílem manželství, bylo přivést na svět potomstvo, které zachová rod. Z hlediska pohlaví samozřejmě přetrvávala myšlenka, že by první potomek měl být mužského pohlaví, rodina se více radovala z narození chlapce. A to i právě proto, že muži byli nositeli lepšího společenského statusu a tak i práv z toho vyplývajících, jak dědických, majetkových, tak i politických, takže mužským potomkem si rodina zajistila nejen pokračovatele rodu, ale také správce jmění. Nicméně bylo zvykem, že rodina nezůstávala pouze u jednoho potomka a to zejména právě z důvodu zajištění mužských dědiců, kterých bylo nejlépe povicero, protože dětská úmrtnost ve středověku dosahovala poměrně vysokého počtu. „Manželský pár měl průměrně 3 až 4 děti,..“³¹ Do této statistiky však nejsou započítány děti, které zemřely již v kojeneckém věku.

Novou úlohu ve středověku zastoupila, tedy v bohatších, zejména měšťanských rodinách, tzv. kojná. Obyčejně to byla žena z chudších vrstev, která někdy i několik dní po porodu, převzala kojence do své péče a často ho kojila i několik let. Tělo ženy – matky, se tak rychleji zregenerovalo, bylo dříve připraveno na další těhotenství a zároveň to skýtalo i finanční přilepšení.³²

³⁰ UTRIO, Kari, *Dcery Eviny*, [1994, s. 12]

³¹ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 93]

³² HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 358]

Dětství měli jak chlapi, tak dívky stejné. Pokud se však dá hovořit o dětství. To se počítalo od narození do zhruba 7 až 8 roku jejich života.³³ Další průběh života dětí závisel na tom, zda se jednalo o bohaté šlechtice či měšťany, anebo zda se jednalo o rolníky či děti z chudších vrstev. Nicméně v tomto věku byla dětská úmrtnost značná, do 6 let věku umírala zhruba asi čtvrtina dětí. Zajímavostí je, že po porodu, anebo v průběhu prvního roku života, umíralo méně dětí, než pak v následujících 5-6 letech. Proč tomu tak bylo? Je možné, že děti, které umíraly do jednoho roku života, se již narodily se skrytými vrozenými vadami. Pravděpodobnější je však vysvětlení, že většina dětí se rodila zdravá a za jejich úmrtnost mohly choroby, komplikace při samotném porodu, tehdejší hygiena a životní podmínky a vezmeme-li v potaz tehdejší možnost léčby, není divu, že byla úmrtnost takto veliká. Výchovné působení rodiny v tomto věku nebylo nikterak markantní, děti se spíše věnovaly hrám, než povinnostem a hračky byly obdobné tak, jak je známe i dnes.³⁴

Hranice mezi 7 až 8 rokem, která byla ve středověké společnosti považována za předěl mezi dětstvím a dospíváním, nastávaly ratolestem povinnosti. Často bylo pro rodinu prioritní právě to, aby se děti co nejrychleji zapojily, zejména jednalo-li se o chudší a méně majetné vrstvy, pro které byl život každodenní boj. Jedlo se a spalo, se kde se dalo. Nicméně hranici zletilosti určovalo ve městech městske právo a dále také samotné biologické znaky. Ženy zpravidla dospívaly mezi 14-16 rokem, muži pak až mezi 16-18 rokem. Na vesnici pak byla hranice ještě o něco nižší, tedy 12 let, kdy dívky zpravidla ukončovaly vzdělání, byly tak připravené se vdát. Kanonické právo též tento věk stanovoval na 12 let.³⁵

³³ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 68]

³⁴ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 358]

³⁵ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 71]

Dospělostí se tedy role chlapců a dívek dělí. Chlapci se pod dohledem otce učili mužským pracím, případně nějaké tovaryšské činnosti a dívky naopak těm ženským, což ale neobnášelo jen vaření, ale i rolnické práce. Pokud však rodina neměla mužského potomka, musely i chlapské práce zastat ženy. Nebylo výjimkou, kdy se dívky zapojovaly do prací v otcově dílně, což mělo do budoucna i jinou výhodu z hlediska práva, protože ženám bylo umožněno vést společně se svým mužem cech.

Pokud se děvčata nevdávala v ranném věku, musela se nejen fyzicky, ale i finančně zapojit do chodu domácnosti. Když měla děvčata štěstí, mohla se dostat do služby a tím si zlepšit pomoci nejen své rodině, ale také své postavení a také případnou možnost lepšího uzavření sňatku, procento takových sňatků bylo spíše výjimečné. V případě, že tuto možnost neměla, zůstávala v rodině a pozornost se pak soustředila na výběr uzavření případného sňatku a založení vlastní rodiny. Podpora ženské práce, ve smyslu povolání, byla spíše negativně vnímána, za podmínky, že žena mohla pracovat, zpravidla jako pracovní síla v dílnách, byla vykořisťována a to byl ten lepší případ. Jestliže se ženy dostaly do tíživé finanční situace, není výjimkou, že se uchýlovaly k prostituci.³⁶

Vzdělání žen je pak samostatnou kapitolou, bylo to privilegium, které se dostávalo pouze majetným a šlechtě a to hlavně zejména chlapcům. Bylo tomu tak i proto, že studia často představovala pro rodinu finanční zátěž a rodiče věděli, že dívka bude potřebovat věno, až bude vstupovat do manželství. Dívky do určitého věku a v případě, že si to jejich rodina mohla finančně dovolit, mohly dosahovat stejného vzdělání jako chlapci. Tento předěl byl pak ve vrcholném středověku určován vstupem na univerzitu, v českých zemích pak založením nejznámější univerzity u nás, Karlovy univerzity, kam byl ženám vstup, stejně jako všude jinde v Evropě zakázán.³⁷ O tom ale více v následující kapitole.

³⁶ UTRIO, Kari, *Dcery Eviny*, [1994, s. 12]

³⁷ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s.83]

2.2. Vzdělání žen ve středověku

Vědění a znalosti pěstovali lidé již ve starověku, v Řecku a Římě, kde v tamních školách byli žáci vyučováni především kolektivně, než individuálně. V raném věku je vzdělávali učitelé, pokud chtěli získat hlubší teoretické znalosti, chodili na přednášky filozofů, kdy ti sami často zakládali školy, tzv. Lykeia, a předávali tak své poznatky a myšlenky dalším generacím.³⁸ Tato vzdělávací centra byla zpravidla chlapecká, ale existovaly, i když v malém počtu, i dívčí školy například na ostrově Lesbos.³⁹

S příchodem barbarů do západořímské říše byly školy zrušeny, ale nezankly úplně. Vzdělávání probíhalo především v domácnostech urozených rodin, kde se především vyučovala rétorika a gramatika, často posluchači získávali hudební vzdělání. Hlavním úkolem učitele bylo připravit svého žáka na budoucí, pravidla, povolání, tedy nejenom získání teoretických, všeobecných znalostí.⁴⁰

S příchodem křesťanství, začínají vznikat školy klášterní, později farní, které byly zpočátku určeny především ke vzdělávání mnichů a kleriků, ke studiu písma svatého. Postupně, během 8. století se výuka křesťanské vzdělanosti přesouvá do aristokratických rodin, kde se mladí žáci učili s mnichy číst, spát a vzdělávali se v Písmu svatém. Studium bylo placeno a mniši tak mohli přivydělat.⁴¹ S příchodem Karolinské renesance, tedy za vlády Karla Velikého, který nechal sepsat v roce 789 rozsáhlé reformy, které se mimo jiné věnovaly i obrodě škol a žádal, aby škola byla v každém biskupství. Nicméně tato myšlenka vzdělávání se týkala pouze aristokratů, již koncem 8.

³⁸ SCHWANITZ, Ditrich, *Vzdělanost jako živý dialog s minulostí*, [2011, s. 58]

³⁹ KADNER, Otakar. *Dějiny pedagogiky, Díl I. Do konce středověku*, [1923, s. 98]

⁴⁰ VACÍNOVÁ, Tereza. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*, [2009, s. 53]

⁴¹ RICHÉ, Pierre; VERGER, Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku*, [2011, s. 24]

století přichází Theodulf, biskup z Orleánsu, s myšlenkou venkovských škol.⁴²

Následovníci Karla Velikého, období tzv. Druhé Karolinské renesance, na něj chtěli navázat a pokračovat tak v jeho díle. Základní vzdělání se tak již nevztahuje již pouze na výuku v Písma svatého, tedy hlavně výuce čtení a psaní, nově se vyučovaly počty, latinský jazyk formou čtení nejenom náboženských textů, ale i světských dialogů, zpěvu a notám a výuce tironských značek, což je jedna z nejstarších forem těsnopisu. Navazující forma učení bylo studium svobodných umění, tzv. Trivium – gramatika, rétorika a dialektika a tzv. Quadrivium – aritmetika geometrie astronomie, hudba.

Následovala tzv. Třetí Karolinská renesance, která se nesla v duchu obnovy knihoven a shromažďování spisů a dokumentů. Značně vytíženi byli překladatelé textů z latinského jazyka do jazyků dalších, protože zájem o studium světských autorů rostl a tito nejednou svá díla prokládají citacemi latinských hesel a textů.

V 11. století prochází institut vzdělávání přerodem, protože žáci se začínají více věnovat studiu světských textů, než náboženských, hlavně Písma svatého a vytrácí se tak původní myšlenka církve. Školy mají nově sloužit hlavně ke vzdělávání kleriků. Ti se totiž nemuseli vydávat pouze na duchovní cestu, ale čím dál častěji v řadách církve zastávali úřednická povolání a do samotných klášterů jich mířilo jen velmi málo. Proto byla potřeba reformace. Školy při kláštorech sice zůstaly zachovány, ale přestaly se v nich vzdělávat například děti, do škol tedy žáci nastupovali až ve věku 15 let. Důležitým faktorem bylo to, že šlo jak o vzdělání chlapců, tak i dívek, ale škola byla určena pouze pro přípravu na život v klášteře, nicméně měli stejnou možnost rozvoje.⁴³

42 RICHÉ, Pierre; VERGER, Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku*, [2011, s. 28]

43 RICHÉ, Pierre; VERGER, Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku*, [2011, s. 70]

První polovina 12. století přináší veliký rozmach škol. Nejvíc jich vzniká ve Francii, ale také v Německu, Itálii a Anglii. Vznikají nové výukové metody a dokonce jakési knihy, či brožury, jak by měli učitelé učit. S tímto rozvojem vzdělanosti přichází opět návrat k humanismu, a tedy se otevírá cesta novému učení a novým oborům a období přísné morálky se uvolňuje. Opět se začínají vyučovat tzv. Svobodná umění – která se dochovala ještě z dob Říma a skládá se z tzv. Trivium a Quadrivium. Dále se vyučovala gramatika, rétorika, právo a nově začal být zájem o přírodní vědy, lékařství, hudbu, dialektiku, technologii a výuku exegeze.

Ve druhé polovině 12. století vzhledem k humanizaci vzrůstá požadavek vzdělávat hlavně ty, kteří mají moc a na starosti veřejnou správu, například politici, rádci a úředníci na panovnickém dvoře. Petr z Blois působil u Sicilského krále Viléma II. Zastával myšlenku „že nevzdělaný král je korunovaný osel.“⁴⁴ Panovníci začali být systematicky vzdělávání prostřednictvím preceptorů a panovníkovi se dostávalo průměrných znalostí. Potřeba vzdělávat se nově vzniká u i měšťanstva a kupců, kteří mají možnost dávat své děti vzdělávat, a jelikož mniši vzdělávali děti až od 15 let, začal se zakládat nový typ škol, tzv. městské školy.

Počátkem 13. století začínají vznikat univerzity. Stejně jako v milosti, hlavním centrem erudice, se stala Francie, především Paříž. Již v 11. století se v Paříži zdržovali největší myslitelé a vzdělanci té doby. Příčinou vzniku univerzit byl především fakt, že se stále zvyšoval počet studentů, kteří chtěli ve studiu pokračovat dál, takže byla značně přetížena kapacita míst a to nejenom na školách i míst k ubytování. Každá univerzita tak měla i své ubytovací zařízení, kolej. Vzniká nová sociální vrstva – učenci.⁴⁵ S takovým rozmachem univerzit však nesouhlasila církev, která do té doby měla ve vzdělání řekněme monopol a být učeným tak přestávalo být exkluzivitou a stávalo se snadno dostupným. Její učitelé, z velké části mniši, za svoji práci pobírali nemalý plat, což znamenalo další příjem církve a tak o tento svůj příjem nechtěla přijít.

⁴⁴ RICHÉ, Pierre; VERGER, Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku*, [2011, s. 75]

⁴⁵ NODL, Martin; ŠMAHEL, František; *Člověk českého středověku*, [2002, s. 270]

Právě proto docházelo ke konfliktům mezi oběma stranami a až byl v roce 1231 papež Řehoř IX. nucen vydat bulu - *Parens scientiarum*, která definitivně potvrzovala a posvěcovala instituci univerzit. Po vzoru francouzských univerzit začaly vznikat i další univerzity v Normandii a Anglii.⁴⁶

V českých a moravských městech vznikaly školy poměrně záhy, protože se inspirovaly v cizině. „Městské školy v začátcích měst i v období do husitské revoluce jsou doloženy víceméně náhodně. Lze však předpokládat, že v Čechách existovaly ve všech asi 40 královských městech a alespoň ve významnějších městech poddanských, kde dosud víme o 103 školách. V Praze bylo 26-2 farních a jiných škol. Úhrnem je tedy známo do husitské revoluce asi 170 škol.“⁴⁷

Stejně jako ve světě, i u nás postupně školy, které nejprve vznikaly na farách a později měly vlastní jiné prostory, přecházely od zprávy církve do správy měst. A stejně jako ve světě potřeba vzdělání rostla, negramotnost ustupovala, ale většina z obyvatel stejně pouze ovládala čtení a nikoliv už psaní a k počítání se využívala spousta pomůcek. To, co se žáci ve školách učili, ponejvíce záviselo na vyučujícím, těm se říkalo oficiři anebo oficiálové, představený školy byl pak rektor.⁴⁸ Určitý dohled nad osnovami měla ale i městská správa, církve a také univerzity, které pak přijímaly žáky k dalšímu vzdělávání. Vyučovala se tzv. Sedm svobodných umění, ale v popředí stále stála zbožnost a výchova ke křesťanské morálce. Vedle těchto škol existovaly i partikulární, kde se učilo Sedm svobodných umění ale pouze část látky, zde se vyučovalo i v latině.⁴⁹

Věstěnu znalostí a umu, která děvčata potřebovala do života, získávala praktickou naukou v rodině. Avšak i ve středověku se můžeme setkat s ženami, které byly nejen vzdělané, ale samy literárně činné, nicméně je jich dost

46 RICHÉ, Pierre; VERGER, Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku*, [2011, s. 157]

47 HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 476]

48 HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 479]

49 HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 43]

poskrovnu.⁵⁰ Dívky, stejně jako chlapci, se měli možnost vzdělávat buď doma, anebo tu byla možnost vzdělání v klášterech, v řádech. Jejich vzdělávání se věnovalo hned několik řádů například cistersiánky, dominikánky i benediktýnky. „Dívky chodili do školy zřídka. Někde je vyučovaly jeptišky, pokud byl ve městě nebo nablízku ženský klášter. Vedle nich se ujímaly role učitelek bekyně. Kromě základních předmětů, se dívky učily též šití.“⁵¹ První benediktýnský klášter vznik roku 971 u sv. Jiří, v Praze.⁵² Vzdělávali se zde jak chlapci, tak dívky. Sice, jak už jsem zmiňovala, přetrvávaly názory, že by se v klášterech neměly vyučovat děti, ale stále bylo docela dost míst, kde děti byly dále vzdělávány. S dětmi byly často zpívány liturgické texty, díky tomu děti musely nejprve naučit číst.⁵³

Mladé ženy se pak dále mohly vzdělávat doma, měly k dispozici tzv. vychovatelky. V klášterních školách se pak v pozdějším věku vzdělávali spíše chlapci, dívky zejména kvůli tomu, pokud se rozhodly dát se na duchovní cestu a stát se jeptíškami. Pokud je církev vzdělávala, pak se učily společenské výchově a ručním pracím. Dále také opisovaly texty, díky nimž si zdokonalovaly psaní a mohly se tak naučit i dalšímu vědění. Pro ženy ve středověku nebylo moc míst, kde by se mohly uplatnit, a proto církevní vzdělání mělo i toto pozitivum, kde byla sekundárně i možnost věnovat misijním činnostem. Nicméně obecně platilo, že ženina budoucí role je především po boku manžela a později to byla role matek, takže důraz byl kladen především na to, aby žena nebyla negramotná a uměla číst a psát, což právě církevní vzdělávání umožňovalo. Protože často pomáhala muži například s provozem domácnosti, vyřizováním listin, později s vedením cechu. A jelikož v klášterech platil řád, dívky se tak naučily jisté poslušnosti a oddanosti, a to pak zúročily v manželství.

⁵⁰ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 39].

⁵¹ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 482]

⁵² LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 40].

⁵³ PERNOUDOVÁ, Regíne, *Žena v době katedrál*, [2002, s. 58]

Do příchodu univerzitního vzdělání do českých zemí můžeme říct, že pokud k tomu měly dívky podmínky, mohly ve vzdělání držet krok s chlapci.⁵⁴ S rozvojem univerzit, tedy ve 14. století, začala převládat myšlenka, že ženy by se studium věnovat neměly a měly by pěstovat pouze takové dovednosti, které později využijí v praktickém životě. „dívky by se měly učit domácím pracím jako je pečení chleba, čištění klobouku, stloukání másla, vaření, praní, úpravě lůžka, předení, tkaní...“, dívky mají zůstat nevědomé.“⁵⁵ Vzdělané by měly být pouze řeholnice a vyšší šlechtičny.

Otázkou je, proč muži tento postoj prosazovali. Nejspíše to byla obava, že ženy by mohly v tomto ohledu muže převýšit a překonat. Navíc v této době postavení ženy a muže nebylo rovné a s osvětou by mohlo dojít k určité emancipaci žen. Možná proto, že touha žen po vědění byla značná, protože i dobové prameny uvádějí, že ženy často nejenom texty opisovaly, ale také je samy tvořily, vzbuzovalo to v mužích moc velké obavy.

Je paradoxem, že obecně rozvoj vzdělanosti přispěl ke vzniku husitského hnutí, díky kterému byla většina klášterních a městských škol zrušena a zničena a zpátky na svou úroveň se dostávají až v 16. století, kde se do popředí dostávají již zmiňované partikulární školy, později gymnázia, které daly základ našim středním školám.⁵⁶

⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s.83]

⁵⁵ PERNOUDOVÁ, Regíne, *Žena v době katedrál*, [2002, s. 58]

⁵⁶ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 485]

2.3. Manželství a rodinný život

Vstupem do manželství se dívka, nebo mladá žena stávala dospělou a její společenské postavení se zlepšilo. „V rámci měšťanské nebo selské domácnosti, mu (muži) sice byla podřízena, slibovala muži poslušnost při sňatku, nemohla svobodně jednat, nicméně její status se ve srovnání se svobodnou ženou podstatně zlepšil.“⁵⁷ V období vrcholného středověku církev, i v rámci své rehabilitace, získala právní autoritu a kanonické právo určovalo zrod a podobu manželství. Byla zrušena polygamie a z manželského svazku se stala řekněme svátost, tedy od této doby to byla záležitost pouze jednoho muže a jedné ženy. Cizoložství bylo přísně trestáno, přesto nebylo výjimkou a to jak ze strany mužů, tak byly nevěrné i ženy.⁵⁸

Při výběru životního partnerka hrály roly čtyři základní faktory – sociální postavení, solventnost, náboženství a lokace. Partneri tedy často pocházeli ze stejných vrstev, málokdy docházelo k proměnám mezi těmito faktory.⁵⁹

Samotnému manželství přecházely námluvy a zasnoubení. Už samotné námluvy se staly důležitým aspektem, dokonce existovala osoba, která plnila funkci dohazovače a ve společnosti byla velice vážená, jelikož dobře znala majetkové poměry rodin. Do sňatku za ženu zodpovídal její otec, popřípadě poručník, po té manžel.⁶⁰

Ženy si často volili partnery ze stejné profese, jakou vykonávali jejich otcové. Věkový rozdíl mezi partnery tak byl často značný, žena vstupovala do manželství mladá a provdala se za staršího muže. Ve 14. století dochází ke

⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s.97]

⁵⁸ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 103]

⁵⁹ LENDEROVÁ, M.; JIRÁNEK, T.; MACKOVÁ, M., *Z dějin české každodennosti*, [2009, s. 146]

⁶⁰ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 70].

změně a věk ženy vstupující do manželství se protahuje. Přesto obecně platí zásada, že ženy by se měly vdávat v útlém věku, aby nepropadaly neřestem.⁶¹ Ve vyšších společenských vrstvách a panovnických rodinách vůbec, bylo zvykem, že dívky již v útlém nebo dokonce kojeneckém věku byly zasnoubeny.⁶² Od 12. století je manželství právoplatné již za souhlasného prohlášení manželů, do té doby museli manželé vykonat pohlavní styk, aby manželství došlo naplnění. Zakázané byly incestní svazky a to i mezi osobami spřízněnými duchovními pouty, tedy vytvořenými křtem, anebo biřmováním.⁶³

Vdavky ovšem neznamenal pouze přestěhování se ženy do domu muže, důležitou roli zde hraje věno. „Má-li sňatek získat společenské uznání, je nutné, nehledě na prostředí, dobu či stávající právní systém, aby při postoupení ženy jedna strana předala druhé straně nějaké, byť nepatrné jmění.“⁶⁴ Tento dar dával v ranném středověku muž rodině manželky, později pak přímo jí samotné. Ona naopak do manželství přinášela peníze, majetky a nemovitosti.

Rozvody manželství církev nepovolovala, ale anulace manželství nebylo ojedinělé, zejména v panovnických, potažmo šlechtických rodinách, se někdy stávalo, že manželství zůstávala bezdětná, ale zajištění dalšího potomstva bylo nezbytné.

Další průběh manželského života pak žena strávily těhotenstvím a porody. Zplodit „dobrého“ dědice bylo totiž prioritou manželského svazku. Rostla tak úmrtnost žen, protože jejich tělo bylo tímto fyzickým vypětím oslabeno. Na základě toho se pak stávalo, že ženy často plod potratily, anebo se rodily děti mrtvé.⁶⁵ Konec produkčního života z hlediska ženy, pak ve středověku představovala hranice 40 let. Rodičovství pak bylo zkouškou odpovědnosti a rozumové vyspělosti obou rodičů.

⁶¹ BOCKOVÁ, Gisela, *Ženy v evropských dějinách od středověku do současnosti*, [2007, s. 29]

⁶² LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 71].

⁶³ PERNOUDOVÁ, Regíne, *Žena v době katedrál*, [2002, s. 140]

⁶⁴ LE GOLF, JACQUES, *Člověk českého středověku*, [1999, s. 245]

⁶⁵ NEUMAN, S. K., *Dějiny ženy*, [1999, s. 740].

Nová životní situace pro ženy nastávala, pokud došlo k úmrtí jejich životního partnera. Tyto ženy, vdovy, mohly svou situaci řešit odchodem do kláštera, kde se bohaté vdovy stávaly i mecenáškami řádu, který je přijal, ve středověku to byly zejména benediktýnky, premonstrátky a dominikánky. Pokud nevstoupily do kláštera, měly dvojí volbu. Buď dožít svůj život v tzv. věrném vdovství, tedy se nikdy znovu nevdávat, těšily se velkému společenskému uznání jak ze strany společnosti, tak především církve. Druhou možností bylo s odstupem času uzavřít nové manželství, společenské ani církevní normy tomu nebránily.⁶⁶

Stáří ve středověku nebylo pro ženy nikterak lehkou úlohou, pokud měla žena štěstí, byla na stáří finančně zabezpečena, prožila stáří klidné. Pokud nikoliv, často se potýkala s chudobou a mohla se tak ocitnout až na okraji společnosti. Určitou spásou pro stařeny pak byl řád bekyň, které od 13. století zakládaly kláštery, které byly bez klauzury, z dnešního pohledu fungovaly jako útulky, kam se pak ženy mohly uchýlit.⁶⁷

⁶⁶ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s.136]

⁶⁷ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s.156]

3. Čarodějnické procesy

Magie, nadpřirozeno, mystika, nevysvětlitelné úkazy je součástí lidského života od pradávna. Stejně tak, jako se lidé těchto jevů báli, tak je od nepaměti přitahovali a měli touhu zjistit, v čem tkví jejich příčina. Věda a technika jdou ruku v ruce s časem, takže i když dnes, v 21.století, umíme spoustu jevů pojmenovat a vysvětlit, stále ještě existují věci, které jsou našemu rozumu a chápání nezjevné a nepochopitelné a tudíž se uchylujeme k sice abstraktnímu, ale zároveň nejjednoduššímu vysvětlení a to, že se věci dějí na základě nějaké „vyšší moci“, kterou nejsme ještě schopni racionálně uchopit. „Především jde o průsečík mezi náboženstvím a vědou.“⁶⁸ V základu rozeznáváme magii dvojího druhu, démonickou a přírodní. Jedna vyzývá zlé duchy a druhá využívá okultní síly v rámci přírody.

Hlavní stavebním kamenem náboženství je víra, ale to nestačí. Musí v sobě ještě obsahovat řád a pravidla, kterými členové řídí, od ranních rituálů, přes konání bohoslužeb, k putování po poutních místech. A neméně důležitý je fakt, že náboženství netvoří jedinec, ale určité společenství lidí, tedy církev. Dalším takovým společenstvím by mohlo být sektářství, ale sdružování se v těchto skupinách nebylo legální. „Ve středověké společnosti byla církev nezbytná.“⁶⁹ Je to právě církev, která určuje jak tento řád a pravidla mají vypadat a podle čeho všeho se členové budou a mají řídit. Pak i pouhý odklon může mít a ve středověku často měl, pro jednotlivce až fatální důsledky. Nicméně role náboženství a církve pro obyčejné lidi spočívala v dotváření kulturních, ale především morálních hodnot. Člověk do života vstupoval křtem a na jeho konci to byla opět církev, která vyprovázela jeho duši do ráje nebo do pekla.

⁶⁸ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 17]

⁶⁹ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 463]

Panuje zde přesná hierarchie, funkce jsou přesně rozděleny a každý má svou úlohu. Jedni mají moc, ať už faktickou, kdy stojí v hierarchii výše než ostatní, anebo autoritativní, kdy do svého úřadu, anebo funkce byli dosazeni a zároveň jsou pro ostatní určitým vzorem. A ti druzí, kteří je chtějí následovat, jsou ochotni řídit se danými pravidly, dodržovat řád. Církve má tedy funkci jakého si vyššího dohlázeitele, kterou vykonává prostřednictvím úřadu dané lokace. Součástí každého středověkého města byly fary, ve větších městech dokonce vznikala děkanství, správci byli faráři a děkani.⁷⁰

V dnešní době, kdy máme svobodu slova a lidé jsou zvyklí říkat nahlas své názory, si neumíme představit, jaká atmosféra panovala ve středověku. Můžeme si vybrat svou víru, svobodně se rozhodnout, v koho nebo co budeme věřit, zda budeme křesťanem, buddhistou, anebo třeba jedijem. Dokonce nemusíme věřit v nic, nebo naopak být ateista a věřit pouze tomu, kde nám uspokojivé vysvětlení podá věda a výzkum. Tyto názory byly dříve považovány za herezi. „Ve středověku bylo jediným povoleným náboženstvím křesťanství. Ostatní náboženství se označovala jako pohanská či kacířská.“⁷¹

Ale přesto, že uplynulo nejméně 400 let od konce středověku, uspořádání státu se změnilo od království, přes komunismus, k parlamentarismu, principy náboženství zůstávají stejné. S trochou nadsázky se dá říct, že pocítit atmosféru a cenzuru středověku, můžeme za předpokladu, že bychom jeli do islámsky smýšlejícího státu a veřejně tam říkali, co si myslíte například o jejich způsobu trestání. Stejně to ale funguje i naopak, nemůžete přijet na křesťansky smýšlející evropský kontinent a provolávat slávu Aláhovi a nabádat k vraždám v jeho jménu. Nesmíme totiž zapomínat na důležitý fakt a to ten, že kvůli náboženství se vedlo, vede a nejspíše i do budoucna bude vést nejvíce válek.

⁷⁰ HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě* [2009, s. 464]

⁷¹ VONDRUŠKA, Vlastimil, *Život ve středověku*, [2007, s. 30]

Jestliže jsem již několikrát zmínila, že žena ve srovnání s mužem měla vždy horší pozici, v náboženství to platí dvojnásob. Hereze ve středověku celkově patřila mezi nejhorší prohřešky proti víře.

S jistotou můžeme říci, že na začátku sporu církve a kacířů, nestála žena jako hlavní viník a nepřítel. Nicméně se dá říct, že pronásledování „d'ábla“ v duších lidí v konečném měřítku, tedy čarodějnicích procesů, skončil tento spor masovou vraždou žen od dob počátku lidstva, která se církvi naprosto vymkla z rukou.⁷²

S nárůstem nemocí, přírodních katastrof a jiných životních tragédií, začala upadat víra a lidé se často uchýlovali k jiným alternativám, jak by mohli svou životní situaci zlepšit. A to mimo jiné i magii a nezkoumalo se, zda je jedná o magii, která má lidem škodit, či například pouhé bylinkářství. Teologové věřili, že tyto úkazy neřídí pouze přírodní zákony, ale jsou ovlivněny i působením démonů a d'áblů. Na začátku byla snaha potírání bezvěrců a kacířů, jak mužů, tak žen. Na konci to byla žena, jako první ploditelka hříchu. A tak si muži začali nárokovat moc rozhodovat o tom, jak se ženy mohou a mají chovat, jak mají myslet a v co mají věřit. Peter Dinzelbacher k tomu uvádí: „Jsme tak konfrontováni s mnoha osudy, s mnoha lidmi, jež jejich religiózní prožívání a chování učinilo šťastnými a s mnoha, které uvrhlo do neštěstí. Že jednoho potkal takový osud a druhého onaký, má bezpochyby vždy své specifické důvody a příčiny. Jako červená nic se však celými těmito dějinami táhne rozhodující faktor: vždycky to byli mužové, teologové, soudci, duchovní, světští, kteří věděli, která žena má být upálena a která prohlášena za svatou. Tento výlučný nárok na konečné vědění je jedno z ústředních charakteristik křesťanského náboženství.“⁷³

⁷² FRANCEK, Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, [2005, s. 8]

⁷³ DINZELBACHER, Peter, *Svěťice nebo čarodějky?*, [2003 s. 15]

3.1. Čarodějnické procesy ve světě

Čarodějnické, neboli inkviziční procesy, začínají tedy nejprve pronásledováním kacířů, bezvěrců, které se postupně začínají směřovat na ženy a v dalších letech se už inkviziční procesy, vedené s ženami, stávají samostatnou složkou těchto procesů a obecně jsou známy jako „Hon na čarodějnice“.

Využívání magie pro církve znamenala větší hrozbu, než pro panovníka. Jenomže z právního hlediska nemohla církev hříšníky trestat, mohla jednotlivci pouze uložit pokání, anebo v nejhorším případě exkomunikovat. Ukládat nejrůznější zákazy a tresty, které mohly skončit i popravou mohl panovník. „Ve středověku byli mnozí světszí vládci pod vlivem duchovním a vydávali zákony, které reflektovaly církevní zájmy“⁷⁴

Základ vrcholně středověkým zákoníkům poskytovaly ty z dřívější doby a tyto zákoníky byly návodem, jak postupovat. Již roku 800 byl na synodě ve Fresingu stanoven postup proti kacířům, mágům a čarodějnicím. Ve směs tedy tyto „moudré rady“ kodifikované v zákoníku měly stejný základ a lišily se jen sporadicky. Důležitým znakem byla možnost použití fyzických trestů a mučení k získání doznání viníka. Tento fakt měl obrovský význam právě v budoucích procesech s čarodějnicemi, kdy ženy často dosvědčovali naprosté lži, protože raději volili cestu rychlé smrti, před dalším mučením.

Zmínky o boji církve proti kacířům máme již od druhé poloviny 6. století. Dobové dokumenty nám však poskytují ve většině pouze svědectví ze soudních stání vedených proti významným osobám. Zajímavostí je, že většina z nich se týká procesů se ženami. Často to jsou obvinění pro nás dnes absurdní, ale na tehdejší dobu to pro dotyčnou často mělo fatální následky. „Například

⁷⁴ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 207]

královna Fredegunda, již dříve podezřívána z kouzelnictví, byla obviněna, že otrávila a očarovala meč, kterým byl zabit nepřátelský král.⁷⁵

3.2. Dějiny inkvizice

Ve 13. století se aktivita církve při pronásledování a potírání hříšníků zvyšuje. Jedním z důvodů bylo i znovu posílení monopolního postavení církve a co se týká víry, zamezení jakémukoliv odklonu věřících do jiných náboženských skupin, či sekt. Bylo tedy nutné upravit společný postup, jak by měla církev prostřednictvím duchovních, kacíře vyhledávat a trestat.

V roce 1179 se konal Lateránský koncil, na kterém tehdejší papež Alexandr III., vyzval duchovní k diskusi právě k otázce postupu proti heretikům. Nebylo to poprvé, kdy se něco podobného na těchto setkáních řešilo, ale změnou oproti dřívějším koncilům bylo to, že „špatný výklad náboženství“ nebude brán už jen jako omyl ve víře, ale je to útok proti celé církvi a proto je potřeba, aby „šířitelé těchto omylů“ byli tvrdě stíháni. Papež vysílá první křížovou výpravu a zároveň vydává tři buly, které upravovaly postup při usvědčování potencionálních kacířů. Zároveň bylo stanoveno, že hlavní inkvizitoři byli vybíráni z řad dominikánů a františkánů. Kacířům byl zabavován majetek, byli vyháněni a dokonce byli exhumováni.⁷⁶

Postup církve bylo ale nutné posvětit i světskou mocí, proto se k papeži připojil i panovník. A právě toto je prvopočátek vzniku inkvizice, která se v dalších třech staletí stane postrachem lidí, jak se totiž ukáže, církev a později světské soudnictví, si tím vytvoří obrovskou moc nakládat s lidský životem

⁷⁵ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 217]

⁷⁶ GRIGULEVIČ Iosif Romual'dovič, *Dějiny inkvizice*, [1982, čl. 69]

v podstatě, jak uznají za vhodné. „Zatímco užívání inkvizičního řízení při pronásledování kacířů bylo s výjimkou exekuce výhradně záležitostí církve, při pronásledování čarodějnic, které v masovějším měřítku začalo v pozdním středověku, to už tak jednoznačné nebylo.“⁷⁷

Hledání heretiků pouze lokální charakter, každý farář spravoval svůj farní úsek. Nechodil však od domu k domu a aktivně vyhledával hříšníky, činil tak především prostřednictvím kázání a morálního působení na lid. Načež následně musel vykazovat jistou činnost, zda plní svou práci dobře a odpovědně. Jak se ukázalo, pouhé kázání nemělo takový efekt, a tak církve musela z pasivity přejít do aktivity a vyčlenit z řad církve ty, kteří budou cestovat z místa na místo a sami se ujímat hledání potencionálních hříšníků, ty pak předávat s žalobou soudnímu tribunálu. Ten jak jsem už zmínila, měl možnost používání tortury k doznání obviněného a přesto, že bylo zákonem jasně dáno, že tortura nesmí být prováděna s takovou intenzitou, aby vedla k usvědčení nevinného člověka, nebyla tato opatření dodržována.⁷⁸

Dominikány, jako inkvizitory si papež nevybrat náhodou, jedná se dobově o nejortodoxnější řád, který byl papeži zcela oddán. Inkvizitoři měli dokonce návod na to, jak při vyhledávání kacířů postupovat, jaké provádět rituály k vyvolání d'ábla. V polovině 13. století, kdy velice intenzivně probíhalo vyhledávání heretiků, dospěla inkvizice k názoru, že není možné posoudit, do jaké míry mají přírodní síly spojitost s těmi d'ábelskými. Proto papež Alexandr IV v letech 1258-1260 vydal prohlášení, v němž se praví, že inkvizitoři nemají mrhat svým úsilím na trestní stíhání za magii, pokud není zcela jasné a prokazatelné, že se jedná o herezi. „Nekacířská magie má být ponechána v kompetenci místních představitelů.“ Inkvizitoři se začali zaměřovat hlavně na nekromanty. A mezi vyznavače temné magie bylo zařazováno i čarodějnictví.⁷⁹

⁷⁷ FRANCEK, Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, [2005, s. 11]

⁷⁸ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 219]

⁷⁹ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 220]

3.3. Hon na čarodějnice

Ve 14. a 15. století byl počet soudních procesů co do počtu, na svém vrcholu. K tomuto faktu zřejmě přispěla tzv. Černá smrt, neboli morová rána, které sužovaly Evropu. Nicméně zajímavé je, že případy, kdy byli lidé, respektive ženy, obviňovány z toho, že vědomě způsobují morové rány, se vyskytovaly jen v malé míře. Většina oznámení a nařčení byla v souvislosti s různými nemocemi v rodině, špatné úrodě a dalším nepříjemnostem spojeným s běžným chodem života. Právě udavačství velice přispělo k obrovskému počtu stíhaných lidí, takže se dá říct, že se tak i obyčejný člověk stal prodlouženou rukou církve.⁸⁰ „Rysem honu na čarodějnice byla kolektivnost: Procesy odrážely dobové sociální, ekonomické a demografické krize, s nimiž si společnost neuměla poradit, proto hledala viníky.“⁸¹

Hlavním důvodem, který stál v pozadí těchto obvinění, velice často stály osobní msty a spory, ať už ospravedlnění z nevěry, nebo pomsta žárlivé manželky či manžela, sousedské spory o majetek, dluhy, spory v rodině, tragické porody, anebo pouhý strach z toho, že neudám-li já souseda, udá on mě, to všechno vedlo k falešným obviněním.⁸²

V roce 1427 Bernardin ze Sieny při svém kázání řekl, pokud lidé čarují a věští, zapírají tím Boha a uctívají d'ábla a měli by být upáleni na hranici. „Pokud neudáte pachatele, jste také vinni.“⁸³

Mnohdy ze strachu, mnohdy z pomsty, lidé začali podávat různá svědectví, častokrát až neskutečná, kde všude se jejich sousedé a známí, praktikují magii, shromažďují se na zakázaných místech a vzývají d'ábla.

⁸⁰ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 223]

⁸¹ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 563]

⁸² DINZELBACHER, Peter, *Světice nebo čarodějky?*, [2003 s. 111]

⁸³ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 224]

Udání ale nestačilo, bylo zapotřební důkazů. Soud měl při procesech, pokud se dotyčný odmítal přiznat, vyhledávat i znamení, která na dotyčném černá magie zanechala. Často tak byli lidé usvědčeni na základě mateřských znamínek, či zranění z dob minulých. Ženy byly přímo při procesech svlékány, byly jim stříhány vlasy, aby se našla tzv. Stigma diabolicum, nebo ďáblové znamení.⁸⁴ A pak následovala již zmiňovaná tortura, mezi nejvíc používané nástroje při mučení pak byla používána španělská bota, drcení prstů palečnicí, natahování na žebřík nebo pálení ohněm.⁸⁵

Nejnámějším dílem sepsaným Jakobem Sprengerem a Heinrichem Institorisem byla kniha z roku 1486 – *Malleus Maleficarum*, neboli *Kladivo na čarodějnice*.⁸⁶ Kniha je rozčleněna do tří hlavních kapitol. První se zaměřuje na vyhledávání čarodějnic, spolčování s ďáblem, na sexuální praktiky a rituály, újmy způsobené temnými silami. Druhá podává rady a osvědčené praktiky, jak spolehlivě čarodějnice vyhledat a poznat. Ve třetí je pak popsán postup trestního líčení, jak vyslechnout a usvědčit viníka. V téže době se objevovala spousta podobných knih, jako například - *Ut magoru met maleficorum errores* od D. C. Tholosana. ale žádná z nich nevyvolala takové šílenství, jako právě *Kladivo na čarodějnice*.⁸⁷

Ve 14-15. století bylo téměř zhola nemožné se z nařčení z čarodějnictví obhájit. Tortura se začala používat v každém procesu a i když ženy zpočátku odolávaly, několika denní mučení, hlad, zima, nemoci, to vše je donutilo přiznat se k činům, které nespáchaly. Často jim bylo slibováno, že pokud přiznají svou vinnu, mohou uniknout trestu smrti a jejich duše bude z hříchu vykoupena. „... ženám se obecně méně věřilo a zároveň byly více obávány, zaměřovaly se tyto donucovací prostředky spíše proti nim než proti mužům.“⁸⁸ Žena byla považována za intelektuálně a mravně slabou. Počet mužů v

⁸⁴ DINZELBACHER, Peter, *Světice nebo čarodějky?*, [2003 s. 162]

⁸⁵ VONDRUŠKA, Vlastimil, *Život ve středověku*, , [2007, s. 300]

⁸⁶ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 225]

⁸⁷ FRANCEK, Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, [2005, s. 13]

⁸⁸ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, [2005, s. 227]

čarodějnických procesech a to v celé Evropě se pohyboval kole 20 %.⁸⁹

Pokud byla žena usvědčena z čarodějnictví, udělil jí soud trest, který byl vykonán na veřejném místě, na odív všem, což mělo mít na ostatní přihlížející preventivní účinek, nicméně jak jsem již zmínila, k udávání často docházelo z osobní msty, takže se veřejné trestání, anebo popravy spíše staly jakousi podívanou a to i proto, že lidé byli zvědaví, jak čarodějnice vypadá, zda při samotné popravě nebudou svědky nějaké černé magie.

Druhým faktem, proč se popravy konaly veřejně byl ten, že lid byl určitým ručitelem, že poprava proběhla tak jak měla a zároveň při ní nedošlo k ukrutnostem. „Justice tak před očima veřejnosti opakovala zločin prostřednictvím veřejné popravy, zveřejňovala jej v jeho pravdě a zároveň jej anulovala smrtí viníka.“⁹⁰

K samotnému trestu, tedy rozumějme k trestu smrti, mohlo dojít ještě před vynesením rozsudku a to při zkoumání, zda je žena opravdu čarodějnici či ne. K těmto praktikám se využívala voda, v menší míře pak oheň. Žena byla v kleci ponořena na určitý čas do vody, pokud přežila, byla usvědčena z čarodějnictví a upálena na hranici, většina žen ale takovou torturu nepřežila a zemřela a jedinou útěchou pro pozůstalé mohl být fakt, že očistila své jméno. Mezi nejčastější tresty smrti v případě usvědčení z čarodějnictví pak patřilo již zmiňované upalování na hranici, oběšení, setnutí hlavy, vpletení do kola, pohřbení za živa, jen malé množství žen pak umíralo již ve vězení.

⁸⁹ DINZELBACHER, Peter, *Svěťice nebo čarodějky?*, [2003 s. 123]

⁹⁰ FOUCAULT, Michel, *Dohlížet a trestat*, [s. 100]

3.4. Čarodějnictví a inkvizice v Čechách

V porovnání s jinými zeměmi, jako například Německo, Španělsko, nebo Nizozemí, procesů vedených s ženami nařknutými z čarodějnictví bylo méně. Jednak za to mohla větší náboženská tolerance a jednak byla papežská inkvizice u nás zavedená až v roce 1318, ale než stačila narůst do větších rozměrů, přišly husitské války a inkvizice se u nás znovu objevila až v 70. letech 17. století.⁹¹ „V některých rozsudcích v 16. století v Čechách se dokonce objevily zprošťující rozsudky a údajné čarodějnictví bylo prohlášeno za pouhou „pověru“.“⁹² Počet obětí na území Česka a Slovenska se odhaduje přibližně na tisíc. V Čechách se pak nejvíce procesů odehrálo na Jesenicku, Zlatých Horách a Šumpersku, na Moravě to pak bylo ve Velké Bíteši. Údaje o počtech odsouzených, popravných a místech, kde se procesy konaly, se uchovaly v tzv. Smolných knihách.⁹³ Nejznámějším dílem u nás je román od Václava Kaplického, který je inspirován skutečným příběhem z Velkých Losin, Kladivo na čarodějnice, který byl později pod stejným názvem i zfilmován.⁹⁴ Konec procesů u nás, kdy byla inkvizice definitivně zrušena, bylo za vlády Josefa II., tedy ve druhé polovině 18. století. Dokonce se stávalo, že muži dali určitý úplatek církvi, obvinili manželku z čarodějnictví, aby se jí tak následně mohli zbavit. Literatura uvádí, že na hranicích byly upalovány i děti. Na přelomu 15.-16. století se rozšiřují sekty vzývající satana, ženy, které do těchto sekt patřily, při obřadech pily různé odvary z bylinek a dostávaly se tak do extáze a měly na ně, tak halucinogenní účinky. Nebylo proto pro ně potom těžké představit si, že létají.⁹⁵

⁹¹ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 563]

⁹² ADAMOVIČ, Karolína, *Světla a stíny středověkého práva*, [2006, s. 105].

⁹³ FRANCEK, Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, [2005, s. 28-29]

⁹⁴ FRANCEK, Jindřich, *Zločin a trest v českých dějinách*, [1999, s. 269].

⁹⁵ MALÝ, Radomír, *Církevní dějiny*, [2000, s. 215].

4. Žena jako ideál krásy

Zkoumání krásného v porovnání s ošklivým, estetické cítění, kulturní a duševní rozvoj, to jsou všechno aspekty, kterými se lidé zabývali napříč staletími a také jsou to aspekty, které se měnily v závislosti na době a společnosti. Již v pravěkých jeskyních se objevovaly malby, nebo sošky, které znázorňovaly ženy a jejich krásu a také již dobové šperky, kterými se ženy zdobily, případně oděvy, které nosily. Mezi nejznámější patří Věstonická Venuše a právě na ní můžeme již pozorovat, jak vypadal tehdejší ideál krásy. Co však můžeme říci s jistotou je, že přesto, že žena byla po dlouhou dobu považována ve srovnání s mužem za méněcennou v mnoha sférách „obyčejného“ a pracovního života, ve zkoumání, jaký je ideál krásy, zaujímala žena výsostné postavení. Ženy byly odjakživa považovány za něžné pohlaví, ve srovnání s mužem byla vždy jeho opakem. Trend toho, jaká by vlastně žena měla být, jaké by měla mít vlastnosti, jak se chovat a samozřejmě, jak by měla vypadat, závisela vždy na historické době a místě.

Tím novým, co se objevuje ve středověku je ženskost. Paradoxem je, že v antice měla žena lepší společenské postavení než následně ve středověku. Už Platón v rozporu s Aristotelem sice tvrdil, že ženský prvek je stejně dokonalý jako mužský. „Ženy jsou uzpůsobeny k ctnostem, rozumu a dokonce i k řízení státu právě tak, jako muži.“⁹⁶ Srovnání muže a ženy, principu mužského a ženského stalo spíše námětem literárních děl a divadelních představení.

To ale nemění nic na tom, že žena vždy byla považována za nositelku půvabu, něžnosti, krásy a důležitý byl nejen vzhled, tedy „fyzická krása“, ale také móda. Šaty, šperky a doplňky. Ideál krásy se během století měnil a to právě jak samotná představa o tom, jaká by krásná žena, měla být, ale i ideál

⁹⁶ BOCKOVÁ, Gizela, *Ženy v evropských dějinách*, [2007, s. 16].

toho, jak by se měla šatit. Je samozřejmostí, že móda jako taková, se týkala především žen, které byly, většinou svými manžely zaopatřeny natolik, že si mohly tuto rozsáhlou garderobu dovolit, protože „obyčejná“ děvčata, která pracovala na statku, nebo například služebné, tuto možnost neměly, i když by se určitě také rády krásně oblékaly. A byla to vlastně i vizitka mužů, jako manželů, aby jejich ženy byly krásné a dobře je reprezentovaly ve společnosti. Což jistě patřilo k těm příjemnějším povinnostem ženy.

Změnám nepodléhal jen materiál, ale i duševno, chování, vystupování. Co ale platilo napříč časem byl fakt, že krása byla spojována s mládím. „Krása byla odjakživa atributem mládí, pouze mládí příslušela a nepatřilo se umělými zásahy mládí prodlužovat.“⁹⁷

Ideál středověké krásy, představovala žena štíhlá, s vosím pasem. „Středověký model představovala vznešená graciózní dáma s úzkými boky a drobnými ňadry, pas nebyl místem, jemuž by byla věnována pozornost.“⁹⁸ K dobrým tělesným proporcím samozřejmě patřila péče o zdraví. Ve středověku ale taková péče nebyla příliš jednoduchá, protože lidé pečeli o tělo a zdraví nevěnovali takovou pozornost jako spíše pečeli o duševní zdraví. Žena vyššího postavení, která nemusela vykonávat fyzickou práci a tak mohla pečeli o sebe věnovat více času, oproti tomu žena nižšího postavení, z venkova, musela pracovat na polích a zastat práci, takže nejen, že neměla čas na zkrášlování, ale její tělo bylo daleko více vystaveno námaze. V novověku, byl za krásný považován typ ženy naprosto opačný, než byl ten středověký, žena měla mít široké boky a velká ňadra⁹⁹

Nicméně ženská krása byla jedním ze způsobů, jak si žena mohla získat náklonnost mužů a pak následně se mohla dobře provdat. A právě možnost získat výhodný a dobrý sňatek, z něhož se zrodili potomci, byly ve středověku

⁹⁷ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 239]

⁹⁸ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 16].

⁹⁹ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 139].

dva nejdůležitější životní cíle ženy. A proto se často i přes nevoli okolí ženy snažily všemožně zkrášlovat a ke kráse si dopomáhat různými způsoby a osvědčenými radami.

4.1. Obraz ženy ve středověku

Obraz ženy, to jak byla posuzována její krása a to at' z pohledu vztahu muže a ženy, anebo z pohledu kultury, jak už jsem zmínila, byl proměnný. Většinou se však typy cyklicky, s malými odlišnostmi, obměňovaly a krásnou se tak stávala žena buď plných a oblých tvarů, nebo štíhlá a drobná.

4.1.1. Kosmetika a líčení

Již ve starověku ženy vynalézaly způsoby, jak se zkrášlit. Používaly různé masti, bylinky a samozřejmě i takové přípravky, které měly zvýraznit a podtrhnout jejich krásu. Ale oproti starověku používaly středověké ženy kosmetiky méně, její používání zaznamenává úpadek. Obecně také platilo, že líčení má být jemné a ne výrazné, protože výrazně se líčily především kurtizány a prostitutky. Stejně jako dnes, pokud se středověká žena líčila, tak to bylo na tvářích, řasách a rtech, výjimečně se dokreslovalo obočí. Dalším postupem času se k líčení přidalo ještě pudrování obličeje a dokreslování tzv pih krásy. „Ženy středních vrstev užívaly pleťové krémy, kolínské vody, pudry a (méně často) rtěnku. Ženy z dolních vrstev o sebe dbaly, samozřejmě

v mezích svých finančních možností, alespoň do sňatku a do narození prvního dítěte.“¹⁰⁰

V Čechách ženy spíše než zkrášlováním a dekorativní kosmetice, dávaly přednost přípravkům, které nějakým způsobem domáhaly zlepšovat zdraví. Pokud se ženy líčily, činily tak velice jemně, protože se všeobecně věřilo, že líčení škodí pleti. Ke zkrášlení se používaly přípravky především dostupné z přírodních zdrojů. Užívala se červená řepa, dřevěný uhlí, šalvějové listy k čišťení zubů a máslo k čištění a pěstění pleti.¹⁰¹ Krémy byly tvořené především z vepřového sádla a pudr pak z mouky. Parfémy a voňavky jsou výdobytkem především moderní doby, protože ve středověku se věřilo, že žena má vonět přirozeně a ne uměle.

4.1.2. Oděv a šperky

Ke kráse ženy ale také neodmyslitelně paří a patřilo i oblečení. Stejně jako krása, i móda po staletí procházela změnami a trendy. Od té doby, co existuje člověk, existuje i oděv. Úplně na počátku věků, to byla spíše jakási pokrývka těla, která se postupně zdokalovala a v podstatě plnila jedinou funkci a tou byla ochrana před chladem a nepřízní počasí. Stal se tedy neodmyslitelnou součástí člověka a z veřejného života takřka vymizela nahota, neboli oblečení mělo zakrýt onu necudnou nahotu. Oblečení se postupem času měnilo a přestalo existovat pouze z funkčního hlediska, ale stávalo se nezbytným doplňkem k utváření osobnosti jedince. Oděv byl od nepaměti ukazatelem příslušnosti k sociální či profesní vrstvě, výrazem politických

¹⁰⁰ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 241

¹⁰¹ *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 143].

sympatií, fungoval jako prostředek sociální komunikace, vyjadřoval dobový ideál.¹⁰²

Při pohledu na ženu či dívku bylo hned jasné, ke které majetkové vrstvě patří, byl to způsob, jako předvést své bohatství navenek. Oproti tomu rolník, sedlák, zkrátka kdokoliv z chudých nosit šaty jednobarevné, většinou šedé, z drsné látky a často špinavé. Móda ale přinesla nejen možnost, pomíneme-li onu funkčnost oděvu, jak se ženy mohly zkrášlit, ale také rozvoj textilních a oděvních prací. A bylo to příležitosti hlavně pro ženy, protože právě ty se mohly v těchto oborech angažovat. S většími požadavky žen na hezčí látky, nové materiály, krásnější vzory a to vše dávalo prostor možnosti, aby se ženy prosadily. Mezi nejvzácnější barvy, kterými se daly obarvit látky, patřila například purpura. Oblečení často zdobily i drahé kameny, které již tak drahé šaty ještě pozvedly.¹⁰³ Tradiční slovanský oděv vypadal: „Rubáš, jednoduchá plátěná košile bez rukávů, přidržovaná dvěma ramínky. Ženy nosily košili dlouhou až k zemi. Proti chladu se Slovanek chránily tak, že si do kožených bot nohy omotávaly plátna, vznešené ženy vlastnily pláště, podšité kožešinou.“¹⁰⁴ Nedílnou součástí ženského oděvu byla ve středověku pokrývka hlavy, tedy rouška, nebo závoj. Pokud byla žena vdaná či ovdověla, stala se rouška nedílnou součástí, pokud si vyšla do společnosti. Nebylo přípustné, aby ženy chodily bez pokrývky hlavy. Oproti tomu svobodné dívky mohly nosit své vlasy rozpuštěné, spletené v copánky, ozdobené sponami, či čelenkami.¹⁰⁵

¹⁰² *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 151].

¹⁰³ ECO, Umberto, *Dějiny krásy*, [s. 105.].

¹⁰⁴ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 245].

¹⁰⁵ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 247].

4.1.3. Péče o zdraví

Již od starověku byla žena z pohledu medicíny považována za slabou a křehkou, více náchylnou k nemocem, navíc většina žen prošla mateřství a to ne jedním, tudíž už i tak oslabená fyziologická podstata ženy, byla ještě více oslabena. Proto bylo potřeba, aby žena na své zdraví a péči o něj dbala více, než muž. Péče o svoje tělo však žena musela podmiňovat i svými možnostmi. Chudé dívky a ženy tak často svůj zdravotní stav řešila až ve chvíli, kdy se nemohla vstát z postele.¹⁰⁶ Zdravotní péči, si tak ve většině případech mohly dovolit pouze ženy z vyšších sociální vrstev, anebo urozené paní, pro ty chudé byly pak spásou kořenářky a bylinkářky, nebo případně porodní báby, které si s některými nemocemi uměly poradit. Lékařská péče, ale v té době nebyla nijak valná, závažnější nemoci se často léčily tzv. pouštěním žilou.

Důležitá byla tedy prevence, ale opět záleželo na konkrétních možnostech toho, jak se žena mohla stravovat, jak šatit, kde měla možnost bydlet, jak moc musela vykonávat fyzickou práci a jak často rodila, jak často prováděla hygienu a očistu celého těla. Je pravdou, že hygiena ve smyslu péče o tělo, tedy pravidelné koupele a případné užívání kosmetiky je záležitostí novověku a pozdějších let. Vzniká zde paradox, kdy ve starověku se péči o tělo věnovalo více pozornosti, než ve středověku, například používání parfémů v tomto období opadl a návrat je zaznamenán až v druhé polovině 17. století.

¹⁰⁶ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě*, [2007, s. 139].

4.2. Ženy jako múza – poezie, malířství

Středověké umění a kultura, stejně jako celá tato doba, svádí dnešní představy k tomu, že se jedná o dobu „temna“ a stejně tak i představa o umění, které se zaměřovalo téměř výhradně na umění s prvky náboženství a s výjevy z církve. Opak je však pravdou.

Hlavní úlohu ve středověkém umění hrály barvy a jejich všemožné kombinace. A právě proto mohli malíři svá díla znázorňovat ve světlém prostředí nebo tak, že hlavní postavy či objekty, jako by zářily samy o sobě a vydávaly světlo. Hlavními barvami, se kterými malíři pracovali, byly červená, modrá, bílá, zelená, zlatá a stříbrná a právě z jejich kombinací po té mohly obraz ztvárnit tak, že obraz bylo možno prosvětlit.¹⁰⁷

Myšlenka světla v malířství pocházela již ze starověkého Řecka, protože právě světlo bylo spojované s bohem a bůh byl často vyobrazován jako světlo. Nejvíce je to ovšem zjevné u vytvářivých oken v gotických chrámech. „Gotický chrám je uvnitř protkán spleť tenkých slunečních paprsků, které pronikají zvenčí a jsou filtrovány barevnými sklíčky zasazených do olova.“¹⁰⁸

Stejně jako v malířství, tak i v poezii hrály barvy prim. Básníci totiž často ve svých dílech popisovali krajinu a okolí. Pro lepší představu lidí a barvitost vyprávění bylo nutné popsat vše i barvitě a to doslova. Jistou zajímavostí je, že v romantických představách ze středověku, v básních a i v umění, můžeme spatřit vysoké krásné stavby, plné věží, v dobrém stavu.

¹⁰⁷ ECO, Umberto, *Dějiny krásy*, [2005, s. 99.].

¹⁰⁸ ECO, Umberto, *Dějiny krásy*, [2005, s. 117.].

Ve skutečnosti to byly nehostinné pevnosti obklopené pásmem hradeb. „Žena v umění je námětem, který má snad nejšířší i nejhlubší předmětnou obsažnost. Dotýká se totiž všech prapudových představ.“¹⁰⁹

Žena sice představovala neutuchající múzu, která inspirovala nejednoho umělce, ať již básníka, sochaře či malíře, k vytváření nádherných děl, ale ve středověku tomu tak nebylo. Žena, jako objekt krásy a především jako motiv výtvarných a kulturních středověkých děl a to jak sochařských děl, tak malířských a v neposlední řadě i děl básnických, nebyla příliš vyhledávanou inspirací a to zejména v první polovině středověku, pak se negativní postoj k vyobrazování žen zmírnil a to zejména na konci středověku. Bylo to ovlivněno především tím, že žena a její tělo, byly považovány za ztělesnění hříchu. Středověký obraz ženy byl ovlivněn tehdejší náboženským smýšlením, čili pokud se objevovaly v uměleckých dílech výjevy a podobenství ženy, byl to pouze výjev ženy jako světice. Vše ostatní bylo považováno za nemorální a nepřípustné, protože by to v mužích mohlo vyvolávat touhu. V období raného středověku byl umělcův zájem tedy situován hlavně na muže. A s největší pravděpodobností za to nemohlo jenom tehdejší smýšlení a vliv náboženství a církve, ale také i to, že většina umělců, malířů, sochařů a básníků pocházelo z řad mužů.

Ženy se v této době věnovaly především ručním a domácím pracím. Především do malířství a poezie ženy promlouvaly, pokud se rozhodly „zaslíbit se bohu“ a stát se jeptíškami, řeholnicemi. Často se pak věnovaly ilustrací náboženských děl a přepisů. V 12. a 13. století potom ženy dostaly možnost promlouvat do umění, a to i ženy prostého původu, aniž by musely být vzdělané, anebo vstoupit do řádu. S rozvojem cechů, do kterých mohly tedy vstupovat i ženy, byl prostor pro to, aby především v oborech bližším ženám, jako bylo oděvnictví, anebo například výroba šperků, mohly ženy ukázat, že tyto práce zvládnou a to často lépe, než muži. A zároveň zde mohly propojit touhu umělecky se projevit. Mezi cechy, které byly nejvíce zastoupeny ženami,

¹⁰⁹ BLAŽKOVÁ Jarmila, *Žena, věčná inspirace umění*, [1946, s. 117.].

patřily ty na výrobu krajek, látek, koberců. To se však nepřímou rovnalo umění. V období 14. až 16. století, v renesanci, pak mohly ženy být i členkami cechů, které byly do umění přímo zasvěceny, tzn. cechy malířské a sochařské. Avšak nemohly činnost provozovat samy, většinou se sdružovaly pod nějakého mistra v tomto oboru. Když pak žena vstoupila do manželství a začala si plnit manželské a mateřské povinnosti, již v umění nepokračovala.

5. Ženy středověku

Vyčlenit si své místo, individualizovat se, prosadit se, nebo si pouze svobodně vybrat. Jak jsem již zmínila, pro ženu středověku bylo velice těžké najít způsob, jak se rozvíjet. Ženy zkrátka stály ve stínu svých mužů, společnost byla společností mužskou a ženy tak byly upozaděny a to jak v intelektuálním, politickém, tak i v ekonomickém rozvoji. Důležitou roli sehrály i zažitá společenská vzorce, které fungovaly ještě po další staletí. Nicméně i přesto nebyly všechny ženy stejné, tedy nevykonávaly všechny totéž povolání, nevedly stejný životní styl, nepocházely z jedné sociální vrstvy. Takže i přes jistou svázanost ženské role je můžeme rozdělit na určité typy.

5.1. Ženy v církvi

Středověká žena měla ve své podstatě jenom dvě možnosti toho, jak by měla vypadat budoucnost jejich dospělého života. Jeden způsob bylo uzavření výhodného sňatku. Druhý způsob, jak žena mohla zůstat až do své smrti svobodnou, nemusela se vdát a mít potomky byl ten, že vstoupila do kláštera a vybrala si řeholní život.

Ženy si ale tento způsob života nevybíraly kvůli tomu, aby se nemusely vdát, tedy našly se mezi nimi i takové, které tímto způsobem utíkaly od společného života s mužem. Avšak většina žen toto své rozhodnutí brala spíše

jako posláni, kdy jdou sloužit vyššímu cíli, tedy bohu. Život v církvi ale nebyl ničím jednoduchým. Měl svá pravidla a svůj řád, který se musel dodržovat.

Podle Pavliny Rychterové se ženská zbožnost dělila na tři základní typy – model zbožné manželky, model mystickými viděními nadané bekyně a model slzy prolévající a tělo trýznící a umrtvující řeholnice. „Ve 13. a hojněji ve 14., 15. století nalezneme mezi světicemi královnou, kněžnou, abatišou, prosté řádové sestry, provdané měšťanky, ovdovělé selky, panenské bekyně, i obrácené prostitutky, které s oddávají asketickým cvičením po vzoru pouštních otců, jsou týrány démony jako oni, zažívají mystické sňatky s Kristem, přijímají vidění od Panny Marie, jsou cudné, neposkvrněné, nebo naopak žijí v manželství, či se kají za prodej těla, prolévají potoky slz, jsou navštěvovány chorobami i zakládají řády, radí světským knížatům, králům, císařům, papežům, žijí v přísné klauzuře i cestují ze země do země, navštěvují paláce i ubohá leprosária.“¹¹⁰

V roce 513 biskup, svatý Caesarius, sepsal řeholi pro první ženský klášter v Galii, kde vykonávala službu caesariova sestra. Řehole zřejmě vycházela z řehole sv. Benedikta, sepsanou v roce 380 pro západní mnichy. V řeholi nehledejme horarium, přesný časový rozpis dne. Caesariovi, podobně jako předtím Benediktovi, šlo hlavně o ducha; jeho řehole inspirovala k životu sice bez pohodlí, ale také ze strohosti.“¹¹¹

Po nástupu do kláštera žena, tzv. novicka, byla v klášteře zpravidla pouze na rok s tím, že převorka mohla novicece tuto dobu prodloužit, anebo krátit. Takže nástup do kláštera nebyl definitivní, záleželo na ženě, zda se tomuto způsobu života chce oddat i nadále. Možnost opustit klášter byl zejména pro dívky a mladé ženy, které se rozhodly vzdělávat se touto formou a byl u nich tedy předpoklad, že klášter opustí.

¹¹⁰ ČÁDKOVÁ Kateřina, LENDEROVÁ Milena, STRÁNÍKOVÁ Jana, *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, [2006, s. 115.].

¹¹¹ PERNOUDOVÁ, Regína, *Žena v době katedrál*, [2002, s. 28]

Nejtěžší bod řehole byl ten, že se žena musela vzdát všeho. A to nejen majetku, ale především i sama sebe, což v praxi znamenalo i ošacení, peněz, osobního prostoru, tedy samostatné místnosti, protože v klášteře měly zmizet veškeré rozdíly mezi chudými a bohatými. To že se ženy vzdaly ošacení, neznamená, že v klášteře chodily nahé, nýbrž dostaly prostý bílý hábit bez jakýchkoliv ozdob. Do kláštera mohla vstoupit nejenom mladá dívka, ale i žena, která ovdověla.

Mezi celodenní činnosti žen patřila ranní dvouhodinová četba, protože byl kladen důraz na vzdělání, zajímavostí pak je, že do té doby bylo zvykem číst a předčítat nahlas, když to řehole ukládala jeptiškám mluvit jen tehdy, pokud je to nezbytné tzv. silentium. Dále jejich program dne zahrnoval kuchyňské práce, pletení vlny, starostí o nemocné a samozřejmě modlitby. Sestry se během dne modlily třikrát denně, bohoslužby probíhaly ráno, odpoledne a navečer, tzv. nešpory. V přesně rozvrženém programu měly jeptišky i volný čas, kde se mohly věnovat svým činnostem, zejména to bylo čtení a pak se také scházely s ostatními sestrami v reflektáři, anebo dormitáři a mohly spolu hovořit.¹¹²

Během roku se časové rozložení činností mění v závislosti na ročním období. Sestry by se měly vyvarovat sporů, tedy hádek, hlasitého smíchu, ale i mluvení, nemají hovořit s muži, neměly by jíst jindy, než v dobu k tomu stanovenou a musí dodržovat klauzuru, tedy zákaz vycházení bez povolení převorky. V některých klášterech platila přísnější klauzura, než v jiných, to záviselo na druhu řádu, ve kterém sestry sloužily.

Ve 12. a 13. století pak začínal narůstat kult světic, zatímco ještě v 8. - 11. století byl počet světic 12 % v porovnání se svatými muži, světci, v tomto stole to pak bylo 38 %. Bylo to v důsledku toho, že se změnilo pohlížení nejenom na ženy, ale na princip svatosti obecně. Ve 13. století totiž papež

¹¹² Pernoúová, Regíne, *Žena v době katedrál*, [2002, s. 28]

Bonifác VIII. Vydal dekret, který velice zpřísnil klauzuru. Za nejdůležitější byla považována sexuální zdrženlivost a život v celibátu. Z této doby jsou dokonce známy případy, kdy ve šlechtických kruzích byla uzavíraná manželství s deklarací toho, že o celý život budu dodržovat celibát.¹¹³

A právě sexuální zdrženlivost jen posilovala ženskou svátost a rozvíjel se kult Pany Marie. Ženy se tak více přibližovaly Bohu, ony také jako manželky a matky mohly dosáhnout boží milosti, protože i Marie porodila Ježíše a zároveň měly na základě sexuální zdrženlivost svého manžela přivést na správnou cestu, tedy blíže k Bohu.

Začaly se zakládat ženské větve duchovních řádů, mezi největší pak patřil ženský řád Benektýnek, Cisterciátek a Premonstrátek. Ve světě pak měl poměrně hodně stoupenkyň i řád bekyní, což byly jeptišky, nespádající pod řád, které se nesídlily v kláštorech, jak tomu bylo u ostatních řádů zvykem.

5.2. Královny a šlechtičny

Sňatek se stal způsobem, jak si ve svém postavení polepšit, stejně tak to platilo u královských sňatků. Jejich vztah ve srovnání s partnerem se nezakládal na právně pevnějších zákonech, nemohly se stát regentkami nebo poručnicemi. Neměly žádný politický vliv, pouze stály po boku svých manželů a vychovávaly děti. Dá se říct, že pokud neměly větší ambice, mohly vést zcela pohodlný život. „Všechny však byly povzneseny nad námahu poddanského života, byly chráněny před chladem a hladem – sytost patřila v raném

¹¹³ ČÁDKOVÁ Kateřina, LENDEROVÁ Milena, STRÁNÍKOVÁ Jana, *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, [2006, s. 108]

středověku k luxusu – a jejich okolí je respektovalo a obdivovalo.“¹¹⁴ Mohly se vzdělávat, v rámci možností i cestovat. Jelikož byly velice zbožné, mohly se věnovat charitám. Za stinnou stránku lze považovat fakt, že se často vdávaly do cizích zemí, kde nemohly být obklopeny rodinou. Jako vdovy se pak vracely zpět do původních domovů, nebo se uchylovaly do klášterů, jen velmi výjimečně se samy pokoušely zastoupit svého manžela v úřednicích záležitostech a alespoň částečně dosáhnout politické moci.¹¹⁵

Ženy z řad šlechty měly rozhodně těžší společenskou úlohu, než ženy králů, musely být vzdělané a často svými znalostmi převyšovaly i své manžely. Bylo tomu tak proto, že muži byli příliš zaměstnáni vedením válek a žena tak za ně musela vykonávat mocenské povinnosti. Úskalím byl fakt, že žena se tak stala právně svobodnou, hojně se však stávalo, že se stávala terčem jiných majetku chtivých mužů, ponejvíce z řad zběhlých vojáků, kteří se tímto způsobem chtěli jednoduchou cestou dostat k majetku. Šlechtičny se pak musely uchýlit pod ochranu církve, vznikal tím určitý smluvní vztah a z ženy se tak stala tzv. Censuálka,, odváděly tak církvi daň.

5.3. Neplnoprávné ženy

Oproti šlechtičnám a panovnicím měly ženy neplnoprávné zhoršenou sociální pozici. Jelikož se jednalo o nesvobodnou část obyvatelstva, nesměly se nikam stěhovat, uzavírat sňatky, vykonávat službu, rozhodovat za své děti, vše podléhalo souhlasu jejich pána. Každodenní činností rolnické ženy byl výkon určené práce. Vykonávala lehčí práce na polích a v lese a věnovala se především práci v domácnosti a péči o zvířata. Mohly se také stát censuálkami

¹¹⁴ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 77]

¹¹⁵ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*, [2001, s. 77]

a dostat se tak pod ochranu církve. V 11. století se začala rozvíjet centra a vznikala města, což znamenalo lepší pracovní příležitosti a samozřejmě i větší přísun finančních prostředků pro rolníky. Stávalo se tak, že často s celými rodinami utíkali do nově vznikajících měst.

5.4. Ženy na okraji společnosti

Ženy, které se ve středověké společnosti ocitly až na jejím samém okraji, klesly na úplné dno. Ne u všech to bylo tíživou životní situací, některé se vymykaly společenským normám. Český středověk má pro tyto osoby, které se negativně vyčleňovali ze společnosti, pojmenování „chátra“.¹¹⁶

Mezi takové ženy například patřily žebračky a tulačky, protože byly často chromé a zmrzačené a nezbývalo jim nic jiného, než živořit z almužen, které jim poskytnou druzí. Pozitivní bylo, že almužna byla považována za jakousi náboženskou povinnost, která měla dopomoci ke spasení duše jedince.¹¹⁷

Ponejvíce se na okraji společnosti ocitaly ženy, které se dostaly do tíživé životní situace, ať už svým přičiněním a nebo nějakou tragickou shodou náhod. Takové ženy nikdo nechtěl zaměstnat a tak si často vydělávaly prodejem vlastního těla. Prostituci znala už antická společnost, ale řekněme rozmach zaznamenáváme až s příchodem městské společnosti. Kde je poptávka je i nabídka a tak dokonce existovaly místa, která byly prostitutkám vykázaná.¹¹⁸ Takové domy se nazývaly chalupy stydké, domy kurevské, hampejsy,

¹¹⁶ NODL, Martin; ŠMAHEL, František, *Člověk českého středověku*, [2002, s. 460]

¹¹⁷ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 558].

¹¹⁸ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 604].

vykřičené domy apod.¹¹⁹ Nevěstkám, mandelenám, prázdným ženám, harapannám, jak se promistkujitním ženám říkalo, zajišťoval tento způsob obživy poměrně pěkný příjem, ale za cenu toho, že budily veřejné pohoršení.

V neposlední řadě do této kategorie pak řadíme ty ženy, které spáchaly nějaký zločin a nebo byly z nějakého zločinu, ať již oprávněně, či neobviněny. V tom druhém případě se jedná o čarodějnice, kde mnohdy nositelka za své označení ani nemohla. Mezi mírnější typ ženy kriminálnice pak můžeme řadit zlodějky nebo rebelantky, ale revolta byla u žen spíše výjimkou. V horším případě se jedná o ženy vražedkyně. Mezi takové zločiny pak nejčastěji patřily vraždy novorozeňat, nebo vyvolání potratů. Strach z hanby, při početí nemanželského dítěte, nebo nemožnost uživit sama sebe, natož potomka, doháněly ženy až k ifanticidii.¹²⁰ K méně častým pak patřily vraždy mužů, manželů. Ženy ze strachu ze svých mužů často po celý život snášely hrubé násilí, tato situace a nečinnost z hlediska práva a okolí, pak vyústila v rodinnou tragédii. V některých případech se na vraždě mohl podílet i milenec či další člen rodiny.

5.5. Adamité a Adamitky

Jak už sám název náboženské skupiny napovídá, byli Adamité pojmenováni po prvním Muži, Adamovi. První zmínku máme již v 3. až 4. století po Kristu, kdy Epifanius ze Salamíny ve svém díle Panarion zmiňuje náboženskou sektu, jejíž členové se scházeli v lázních, kde si nazí četli ze svatého písma. Důležitá ale byla sexuální zdrženlivost a také neuzavírali

¹¹⁹ NODL, Martin; ŠMAHEL, František, *Člověk českého středověku*, [2002, s. 474]

¹²⁰ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana; MAUR, Eduard eds., *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, [2009, s. 604].

manželství, protože v této církvi spatřovali ideál, tzv. „Ráj na zemi“, protože právě v Adamově hříchu, spatřovali zkázu, takže dodržovali tělesný půst a těšili se tak velké autoritě.“¹²¹

V Českých zemích se tato sekta objevuje v díle M. Ondřeje z Brodu, O původu husitů. Nicméně pojmenování adamité se používalo pouze v latinských textech, protože v českých pramenech jsou označováni jako pikarti. Pikharti byli později označováni i členové jednoty bratrské, protože stejně jako oni omítali reálnou přítomnost Krista ve svátosti oltářní. Ale obecně se právě zažil výraz Adamité.

České adamitství vycházelo ze tří základů. Vycházelo z chiliasmu, vedení Martínka Húsky, eucharistické nauky a v neposlední řadě jejich učení ovlivnily vlivy jiných náboženských směrů a sekt ze zahraničí. Hlavní myšlenka chilismu vycházela z toho, že byl očekáván konec světa a příchod Antikrista na zemi, to bylo doprovázeno i apokalyptickými vizemi vůdců a propagátorů, kteří určili, že konec světa nastane v únoru roku 1420. Proto se také v Táboře začali shromažďovat věřící a tzv. hromadit své věci. Podle proroctví totiž měli být všichni zlí lidé spáleni ohněm, stejně tak kostely, věřící měli odcházet do hor a zde se připravovat na spasení v podobě Adamova ráje, kde už nebude žádné bolesti a žádného hříchu.¹²²

V Táboře tedy chtějí založit novou spravedlivou společnost. Konec světa ale nenadešel a později dochází k rozdělení a část chiliastů se radikalizuje. K rozdělení husitů a vyčlenění Adamitů, přispělo i učení Martínka Húsky, který odmítal reálnou přítomnost se svátosti oltářní, tedy že tělo a krev Páně je pouze chléb a víno, tedy je to jen symbol Kristova těla a krve. A dále také kritizoval tradiční mše, které byly nahrazeny tzv. Agapé.

V neposlední řadě učení Adamitů ovlivnila i jiná náboženství a

¹²¹ JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 18]

¹²² JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 36]

náboženské směry z ciziny. Nejvíce táboritské hnutí ovlivnili uprchlíci z Pikardie ve Francii, kteří do Čech přišli v roce 1418,. Říkali si tzv. Bratři svobodného ducha, jejichž nauka byla inspirována učením Františka z Asisi, ale tito se považovali za radikalisty. Šlo jim. o naprosté vzdání se majetku, aby se přiblížili co nejvíce Bohu, protože život bez majetku znamenal, že se dotyčný bude moci vrátit do „Adamova ráje“.¹²³

Jenomže k tomu, aby se člověk dostal do ráje, musel se nejen zbavit majetku, ale také tyto „rajské stavy“ navozovat a to skrze sex. První zmínky přicházejí z Německa od tamní odnože „beghartů“, jejichž kněz se prohlásil za samotného Krista, páchají na schůzích různé zhýralosti a hříchy a navozovali tím stav „rajské dokonalosti“

Na konci roku 1420 zavádí Martínek tzv. Agapé, kdy si věřící při bohoslužbách sami berou hostie od kněze a dále při jedení chleba si sami věřící chléb lámou, dále hlásal, že by každý měl pít víno a jíst chleba, kolik uzná za vhodné. Má se za to, že Martínek se k zavedení Agapé uchýlil kvůli tomu, že měl odpor k oficiální církevní liturgii a obroda, kterou uskutečnili husité, mu nepřipadala dostatečná. A protože se pozorovatelé, v čele s Vavřincem z Březové, domnívali že celá Martínkova nauka byla ovlivněna myšlenkami uprchlíků z Pikardie, zašlo se jim tedy hanlivě říkat „Pikharti“. Nicméně již okolo roku 1421 se Jan Žižka a čelní představitel husitů a jeden z pánů z Hradce Oldřich Vavák, dali Martínka zatknout a to zejména jako výstrahu ostatním radikalistům. Martínek byl uvrhnut do věže, ale podmínky jeho věznění nebyly nijak nesnesitelné, protože odsud mohl třeba zasílat a přijímat korespondenci od svých stoupenců.¹²⁴

Ale teprve až po uvěznění Martínka dochází u Adamitů – Pikhartů ke zhýralostem a smilstvu, sekta tak ztrácí na čas svého vůdce a vydává se tímto směrem, což ve svém původním učení Martínek nezamýšlel. Adamité se tedy nestávají hrozbou pro Prahu, ale jsou již i odstrašujícím případem i pro

¹²³ JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 36]

¹²⁴ JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 52]

samotné husity, kteří z touto formou, která je velice vzdálena jejich učení nemohou souhlasit. A tak dochází k vyhnání Adamitů z Tábora a zahrnutí jsou do Příběhnic. Martínek po propouštění ze zajetí odchází do pozadí s ním i další dva hlavní kněží Kániš a Jan Bydlínský a dá se říct, že sekta – Adamité začínají fungovat svévolně jako masa, která vládne sama sobě, a kterou ovládají primitivové, kteří často neumí ani psát. Výklad „víry“ už nemá pranic společného s myšlenkami Táboritů, ale ani s myšlenkami samotných „původních“ Adamitů. Martínek nakonec odvolal své učení, které označil jako „bludy“ a poskytl Táboritům informace o činnostech, ke kterým v Příběhnicích dochází a tak byli Adamité vyhnáni i odsud a rozptýleni do okolních lesů. Pak se ale ke slovu dostal Jan Žižka, který odmítal kacíře tolerovat a nechal je tedy upálit. Nicméně nebyl zatím pouze odpor proti radikalistům v řadách kališníků, a tedy způsob, jak ostatním spoluvěrcům ukázat, jak s nimi bude naloženo v případě toho, že se budou chtít takto vyčleňovat, ale také způsob, jak udržet jednotu mezi Prahou a Tábořem a v neposlední řadě také jak posílit svoji moc „ve straně“.¹²⁵

Později kolem 1421 byl popraven i Martínek, jehož smrt si vyžadoval sám Jan Žižka, který chtěl Adamity vyplenit do posledního člověka, nicméně malá část Adamitů uprchla a skrývala se na „ostrově“ mezi bažinami u řeky Nežárky. Zde si Adamité zvolili nového vůdce a jejich způsob života prostřednictvím nahoty a smilstva zde dosáhl vrcholu.

Na nahotu u Adamitů se však názory různí. Jedny prameny uvádějí, že Adamité chodili nazí stále, ať už je jednalo pouze o každodenní bytí a fungování v sektě, ale třeba i když se vydávali do bojů. Některé prameny uvádějí, že nazí byli pouze při večerních rituálech, tedy tancích u ohně a nebo při bojích. Některé prameny dokonce uvádějí, že záleželo na každém z Adamitů, jestli se rozhodl chodit úplně nahý a nebo si na intimních partiích ponechával pokrývku a nahota tak tedy byla „povinná“ pouze při rituálech. V jenom vyprávění Jana Vodňanského vypráví příběh ženy, které její sestra –

¹²⁵ JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 68]

členka sekty, vyprávěla, proč Adamité chodí nazí, kdy zmiňovala, že člověk byl takto stvořen a tudíž pouze takto může ovládat živly a zvířata.¹²⁶

S jistotou můžeme říci, že nahota u Adamitů je popisována snad všemi prameny a tudíž je to společný znak jejich víry a myšlení, akorát názory na to, při jakých příležitostech chodili Adamité nazí, se různí. Proč se ale víra a učení Martínka po jeho uvěznění změnilo a ještě více radikalizovalo?

Adamité nakonec svou víru, tedy kališnictví, změnili na panteismus, když začali věřit, že Bůh je obsažen ve všem, tedy i v nich samých a právě skrze sex svou víru praktikovali. Bůh byl podle nich v dobrých lidech, tedy ve stejně smýšlejících a naopak Ďábel přebýval v lidech zlých, což byli všichni ostatní.

Smilstvo, tedy sex jako takový, pak provozovali rituálně, muž a žena, na čemž by nebylo nic tak neobvyklého, ale pohoršení ostatních se jim dostávalo proto, že tyto praktiky neprováděli pouze vždy dva stejní partneři, ale při každém rituálu se partneři měnili a sexu se tedy pokaždé oddávali jiní partneři. Velice tristní je také zmínka od Vavřince z Březové, který zmiňuje, že pokud se mladá žena nebo děvče, měla stát Adamitou, k jejímu přijetí docházelo na základě soulože se dalšími členy sekty.

Celý rituál probíhal tak, že Adamité nazí tancovali okolo ohně za zpěvu a odříkávání Desatera a po té si vybrali někoho, aby spolu strávili noc. Některé prameny uvádí, že bylo potřeba souhlasu vůdce sekty Adama a jakého si „rituálního oddání“, aby spolu tito dva mohli strávit noc. Jeden případ dokonce uvádí, že ženě byla setnuta hlava, protože strávila noc s mužem s nímž, nebyla oddána. Výjimkou nebyla ani homosexualita, což bylo samozřejmě trnem v očích ostatních a hlavně Žižky. Ráno se pak oba „partneři“ vykoupali v řece a tím byl rituál dokončen.¹²⁷

¹²⁶ JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 84]

¹²⁷ JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů* [2014, s. 88]

Adamité však v žádném případě nebyli mírumilovní, přepadali okolní vesnice, kradli a vraždili obyvatele a to bez ohledu na věk a pohlaví. Sekta se skládala z Táboritů, takže v boji byli zkušení a vraždění obyvatel odůvodňovali tím, že jsou syny ďábla a Adamité jsou boží vyslanci, andělé na tomto světě – andělé pomsty. Vesnice přepadly hlavně v noci, kdy byly nejranitelnější. Spíše se ale přikláníme k tomu, že Adamité byli parazité, kteří si sami neuměli obstarat obživu, i vzhledem k místu jejich pobytu a tak plenili okolí.

Nakonec Žižkovi došla s Adamity trpělivost a tak roku 1421 dochází o obléhání a obklíčení ostrova na Nežárce. To se mi mu hodilo i vzhledem k mocenským důvodům, kdy dobyl rožmberskou Soběslav.

I přes urputný boj byli Adamité nakonec poraženi, kdy zlomovým okamžikem byla smrt hlavního kováře Rohana. Některým Adamitům se podařilo uniknout, buď z boje a nebo v době boje nebyli na ostrově, nicméně jejich další osud je nejasný a dobové zprávy o tom podávají různá tvrzení.

6. Závěr

Téma historie ženy a její postavení ve středověku je tématem velice rozsáhlým, ale ten kdo se pustí do jeho zkoumání musí být pečlivým badatelem, protože k dokreslení celku je nutné poskládat spoustu jednotlivých prvků, jelikož ženy a jejich dějiny, se s ostatními událostmi a fakty, prolínají, ale žena je zmiňována je pouze okrajově.

V porovnání s tím, co o historii žen víme dnes a s tím, jak dnes ženy žijí, můžeme říci, že ve středověku byla žena obětí své doby. Myšlení společnosti se po období antiky obracelo k Bohu a vrací se k ideji Evina – žena – hříšnice a na základě toho je určován společenský status ženy a vzniká tak její podřízené postavení. Středověk je obdobím mužským, společnost je silně patriarchální a muž stojí vždy o krok před ženou, ať už v z právního, ekonomického nebo společenského hlediska.

Způsob, jakým žena mohla vést svůj život v první řadě určovalo to, z jaké sociální vrstvy pocházela. I ve středověku existovaly možnosti, jak změnit své společenské postavení, ale jak nám dokládá historie a její prameny, dělo se tak poměrně výjimečně. Zpravidla to byl sňatek, který ženě zaručil společenskou vážnost, nicméně byl to akt z rozumu, ať už za účelem ekonomického a společenského růstu. Neméně důležitým faktorem uzavření manželství bylo také zplození potomstva. Lásku a romantiku středověká žena nezná, milostná poezie pocházela pouze z rukou trubadúrů a minesengrů.

Z diplomové práce vyplývá, že od ženy se toho v jejím životě příliš nečekalo. Pokud jí to její postavení dovoľovalo, mohla prožít relativně klidné dětství, v dospívání se jí dostalo téměř stejné úrovně vzdělání, než vstoupila do manželství, věnovala se činnostem, které pak následně jako vdaná paní mohla v domácnosti uplatnit, aby byl její muž spokojený a téměř celý svůj dospělý

život byla gravidní, aby bylo dostatečně zajištěno, že v budoucnu bude mít muž svého nástupce. Její působení během celého středověku se dá shrnout do třech pojmenování, dcera – manželka – matka. Celý život pod dohledem muže. Ani ve zralém věku, či staří nebyla čistě „svobodná“ rozhodující pouze sama za sebe, když tu nebyl manžel, rozhodoval za ní nejstarší mužský potomek.

Z pohledu práva byla středověká žena považována za plnoprávnou, ve skutečnosti byla na svých právech krácena. Nárok dědit, měly po celý středověk velice omezený, situace se nepatrně zlepšila v pozdním středověku. To odráželo i ekonomickou situaci ženy, nikdy nemohla nabýt vlastní majetky, stále byla pod něčím poručenstvím. Ženy se tak mohly ocitnout až na pokraji bídy a vydělávaly si pak všemožně, často se tak dostaly na samé dno společnosti a staly se páriou.

Už takhle poměrně nelehkou společenskou roli, ještě více degradovalo temné období v podobě inkvizičních procesů, ze kterých se stal hon na čarodějnice. Faktem je, že u nás nedosahují takových obludných rozměrů, jako jinde v Evropě, protože jejich rozmach přerušily husitské války.

Jedinou oblastí, kde žena hrála jasně prim a nejde jí upřít prvenství je krása. To co bylo považováno za krásné bylo také spojováno nikoliv s muži, ale ženami. Ale ani půvab jim nezajišťoval snadnější život. Přesto, že muži jejich krásu obdivovali, zároveň se jí obávali a tak se z žen staly svůdnice. Zlom přinesl až Mariánský kult, kdy v opozici k hříšné Evě, stála svatá a ctnostná panenka Marie, která díky neposkvřněnému početí přivedla na svět nejvyšší křesťanskou duchovní personu, Ježíše. Naopak v období husitství opadá zájem o ideál ženy – řeholnice a doceněna je světská žena.

Při výběru tohoto tématu jsem měla jistou představu o podobě středověku v závislosti na ženské otázce a fungování tehdejší společnosti k ženám. A při jejím zpracování se moje mínění příliš nezměnilo. Pokud jste se narodili jako žena, znamenalo to, že budeme automaticky diskriminováni. Svobodná volba

nebyla de facto žádná, jediné co si žena mohla ve svých životní cyklech zvolit a to několikrát v závislosti na životních situacích, byla možnost rodinného života, anebo zasvěcení svého života bohu a vstoupit do kláštera. O nějakém vnitřním rozvoji, nebo seberealizaci se vůbec nezmiňuji. Tato problematika je tak rozsáhlá, že jsem ve své práci nemohla ani zdaleka postihnout všechny aspekty života ženy ve středověku a zasloužila by si většího zájmu. Nicméně se snažila nastínit alespoň rámcovou představu o fungování tehdejší doby, ve které ženy musely každodenně bojovat o své postavení, někdy úspěšně a někdy méně. Na druhou stranu, pokud žena měla štěstí a našla hodného manžela, mohla nakonec najít i lásku a prožít poměrně spokojený život u rodinného krbu.

Z dnešního pohledu se nám realita středověkého života může zdát až neskutečná, k ženám v mnoha ohledech nespravedlivá. Řekla bych, že muži a ženy v porovnání s touto dobou, udělali značný pokrok ve zrovnoprávnění ženského pohlaví, i když emancipace je tématem až 19. století a už jen samotný projev svobodné vůle je pro ženy obrovským krokem dopředu. Pokud ale budeme celý problém hodnotit kriticky, uplynulo téměř tisíc let a společnost stejně není plně rovnoprávná k obou pohlavím, stále existují oblasti, kde být mužem má větší váhu než být ženou, nicméně historie nám ukázala, že ženy umění za svá práva a postavení bojovat a tak nezbývá než doufat, že budoucnost nabídne ženám v tomto ohledu lepší zítřky.

7. Výkladový slovník

A

Agapé – ve starém Řecku výraz pro lásku

apelační soud – odvolací soud pro městské soudy

C

cech – sdružení řemeslníků a obchodníků ve středověku

celibát – dodržování sexuálního půstu

censuál – člověk, jež platil daň církvi a církev mu poskytovala ochranu

copula carnalis – legalizace manželství na základě pohlavního styku manželů

D

dekret – nařízení panovníka, který má platnost zákona

dialektika – umění vést polemiku

dormitář – společná ložnice jeptišek

E

exegeze – výklad textu, zejména Bible

exhumace – otevření hrobu a vyzvednutí těla, či ostatků, mrtvého

F

falc – sídlo panovníka

G

gender – kulturní rozdíly mezi ženami a muži

H

horatiūm – rozpis denních činností v klášteře

hrdelní právo – právo udělené městům uložit trest smrti

K

kacíř – odpůrce křesťanské nauky

kanonické právo – náboženské právo

klauzura – odloučení od světa, povinné uzavření v klášteře

klerik – duchovní, studující náboženství

kodifikace – uzákonění společenských norem a pravidel

L

leges – starogermánské zákony

lyceum – součást vzdělání na středních školách

M

mundiburdium – pravomoc muže v rodině

N

nekromant – temný mág, čarodějník

nešpory – denní modlitby

novic – člověk, připravující se na vstup do řehole

P

parens scientiarum – bula vydaná Řehořem IX.

preceptor – domácí učitel

převor – představený kláštera

R

refektář – společná jídelna v kláštorech

rektor – představený školy

Ř

řehole – souhrn pravidel řádu

S

synoda – církevní sněm

T

tortura – forma středověkého učení

tironské značky – jedna z nejstarších forem těsnopisu

Z

zemské právo – souhrn právní norem užívaný pro středověk a novověk

8. Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny a sborníky

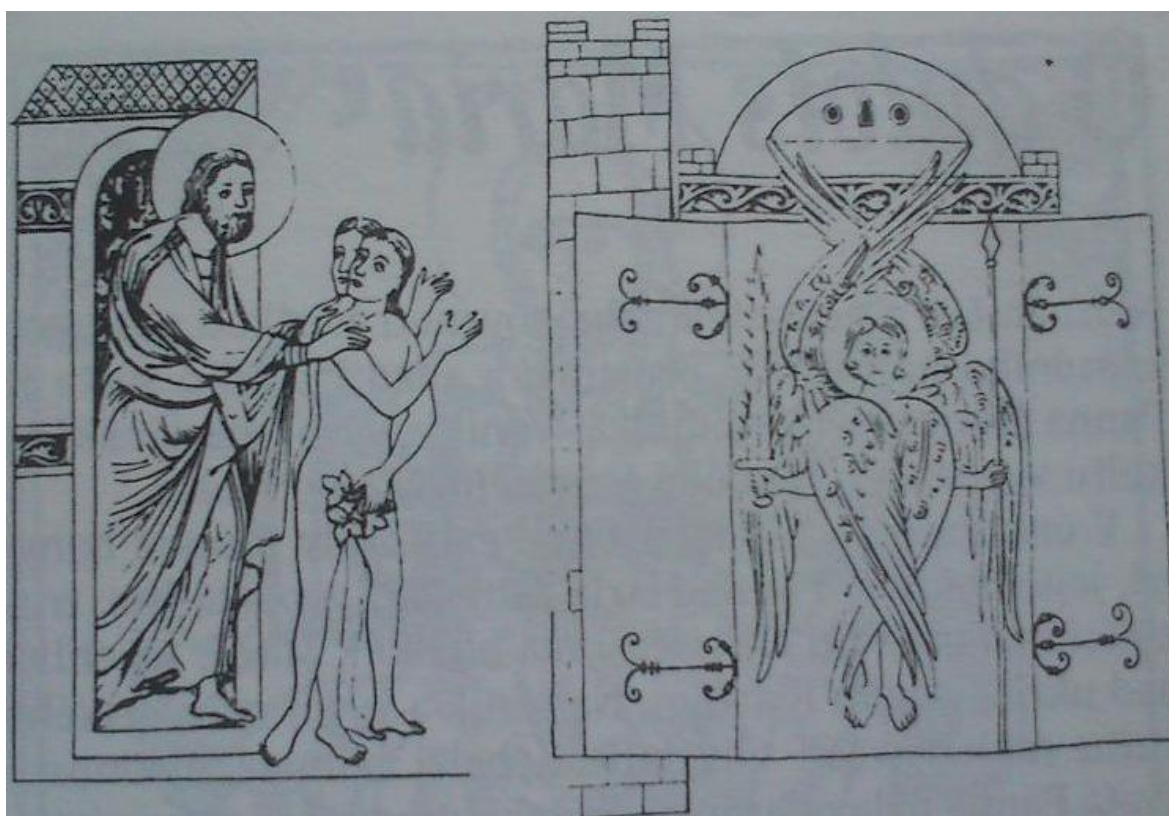
- KOPIČKOVÁ Božena, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992, 155 s., ISBN 80-85268-11-6
- LENDEROVÁ Milena a kolektiv, *Eva nejen v ráji; Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 200, ISBN 80-246-0375-6
- ČÁDKOVÁ Kateřina, LENDEROVÁ Milena, STRÁNÍKOVÁ Jana *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajištění historiografie : sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006*, Pardubice 2006, s. 601, ISBN 80-7194-920-5

Literatura

- ADAMOVIÁ Karolina, *Světa a stíny středověkého práva*, Praha 2006, s. 160, ISBN 80-903609-4-7
- BLAŽKOVÁ Jarmila, *Žena, věčná inspirace umění : žena ve výtvarném umění od doby kamenné až po Picassa*, Praha 1946, s. 352, ISBN -
- BOCKOVÁ Gisela, *Ženy v evropských dějinách od středověku do současnosti*, Praha 2007, s.382, ISBN 978-80-7106-494-7
- ČECHURA Jaroslav, *České země v letech 1437-1526; II. díl; Jagelonské Čechy (1471-1526)*, Praha 2012, s. 424, ISBN 978-80-7277-493-7
- DINZELBACHER Peter, *Svěťice nebo čarodějky*, Praha 2003, s. 288, ISBN 80-7021-560-6
- DINZELBACHER Peter, *Poslední věci člověka; Nebe, peklo, očištěc ve středověku*, Praha 2004, s. 152, ISBN 80-7021-693-X
- ECO Umberto, *Dějiny krásy*, Praha 2005, s. 439. ISBN 80-7203-677-7
- ENNENOVÁ Edith, *Ženy ve středověku*, Praha 2001, s. 340, ISBN 80-7203-369-7
- FRANCEK Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, Praha a Litomyšl 2005, s. 256, ISBN 80-7185-697-5
- FRANCEK Jindřich, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 1999, s. 464, ISBN 80-86182-91-6
- GRIGULEVIČ Iosif Romual'dovič, *Dějiny inkvizice*, Praha 1982, s. 388, ISBN –
- HOFFMANN František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 713, ISBN 978-80-7106-546-2
- JAN Libor, JANIŠ Dalibor a kol., *d iustitiam et bonum commune, Proměny zemského práva v českých zemích ve středověku a ranném novověku*, Brno 2010, ISBN 978-80-86488-65-3

- JUKL Jakub, *Adamité; historie a vyhubení husitských naháčů*, Praha 2014, s. 164, ISBN 978-80-7363-601-2
- KIECKHEFER Richard, *Magie ve středověku*, Praha 2005, s. 254, ISBN 80-7203-660-2
- LE GOFF Jacques, TRUONG Nicolas, *Tělo ve středověké kultuře*, Praha 2006, s. 160, ISBN 80-7021-826-6
- LE GOFF Jacques, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 2003, s.320, ISBN 80-7021-682-4
- LENDEROVÁ Milena, KOPIČKOVÁ Božena, BUREŠOVÁ Jana, MAUR Eduard (eds.), *Ženy v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009, s. 858, ISBN 978-80-7106-988-1
- LENDEROVÁ Milena, JIRÁNEK Tomáš, MACKOVÁ Marie, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2010, s. 432, ISBN 978-80-246-1683-4
- LENDEROVÁ Milena, *K hříchu i k modlitbě; žena v minulém století*, Praha 1999, s. 304, ISBN: 80-204-0737-5
- LIPOVETSKY Gilles, *Třetí žena; Neměnnost a proměny ženství*, Praha 2000, s. 288, ISBN 80-7260-030-3
- NEUMANN Stanislav K., *Dějiny ženy; Populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*, Praha 1999, s. 1079, ISBN 80-242-0249-2
- NODL Martin, ŠMAHEL František (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 502, ISBN: 80-7203-448-0
- OTIS-COUR Leah, *Rozkoš a láska; Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Praha 2002, s. 184, ISBN 80-7021-542-9
- PERNOUDOVÁ Regine, *Žena v době katedrál*, Praha 2002, s.255, ISBN: 80-7021-544-5
- RICHÉ Pierre, VERGER Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku*, Praha 2011, s. 272, ISBN 978-80-7429-028-2
- SWANITZ Dietrich, *Vzdělanost jako živý dialog s milostí; vše co musíte vědět, chcete-li rozumět přítomnosti*, Praha 2011, s. 552, ISBN978-80-7260-256-8
- UTRIO Kaari, *Dcery Eviny*, Havlíčkův Brod 1994, s. 216, ISBN 80-901-646-0-9
- VONDRUŠKA Vlastimil, *Život ve středověku; průvodce základními pojmy*, Brno 2007, s. 352, ISBN 978-80-243-5826-0

9. Seznam příloh

Obr. 1 Vyhnání z ráje. Podle Zahrady slastí

UTRIO Kaari, *Dcery Eviny*, Havlíčkův Brod 1994, s.27, ISBN 80-901-646-0-9

Obr. 2 Pečení chleba v peci a vážení

HOFFMANN František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 239, ISBN 978-80-7106-546-2

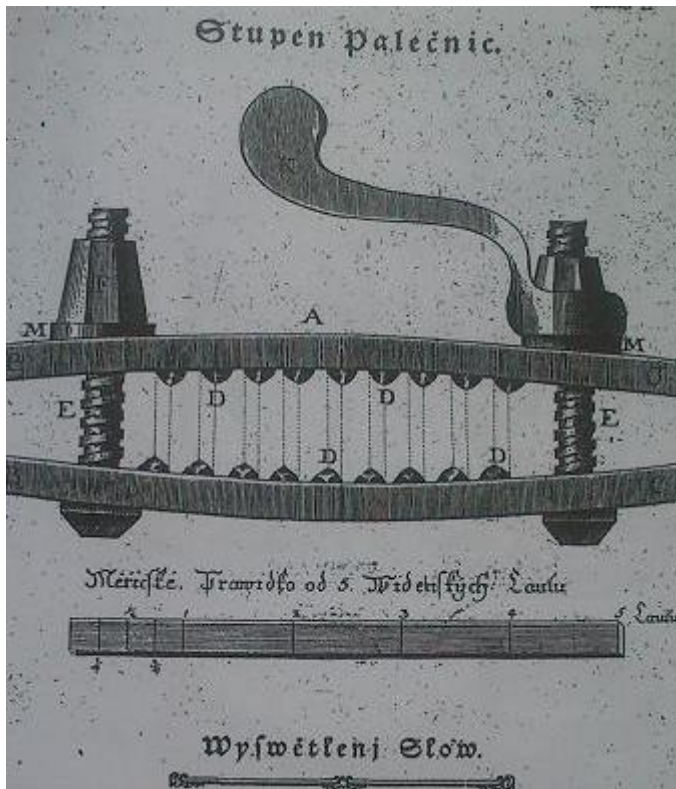
Obr. 3 Ďábel svádí čarodějnici

FRANCEK Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, Praha a Litomyšl 2005, s. 37, ISBN 80-7185-697-5

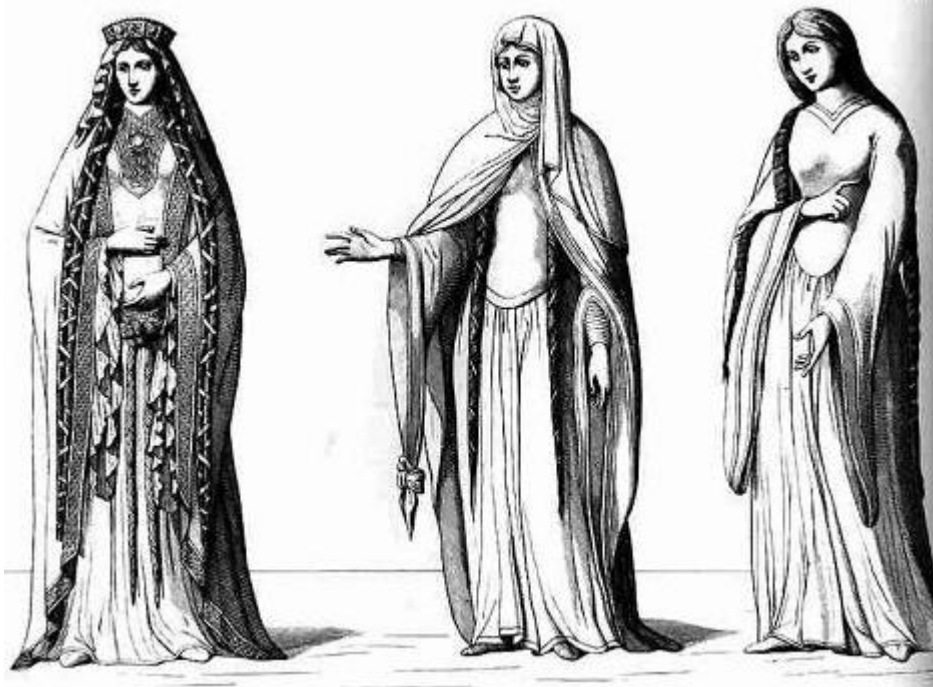
Obr. 4 Tři čarodějnice na hranici

FRANCEK Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, Praha a Litomyšl 2005, s. 210, ISBN 80-7185-697-5

Obr. 5 Palečnice

FRANCEK Jindřich, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 1999, s. 51, ISBN 80-86182-91-6

Obr. 6 Románská móda

ŽÁKOVÁ Lucie, *Světlem módy od středověku po současnost*, -
<http://www.magazin.libimseti.cz/9167/moda> [online], [cit. 10. 6. 2015]
<<http://magazin.libimseti.cz/moda/9167-svetem-mody-od-stredoveku-po-soucasnost>>

Obr. 7 Studenti podle středověké iluminace

VONDRUŠKA Vlastimil, *Život ve středověku; průvodce základními pojmy*, Brno 2007, s. 284, ISBN 978-80-243-5826-0

Obr. 8 Maria v růžovém keři

SCHONGAUER Martin, *Maria v růžovém keři*, - <http://www.wikipedia.org>.

[online], [cit. 10. 6. 2015]

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Mari%C3%A1nsk%C3%A1_%C3%BActa>